ResearchNed

juni 2018

Tussenevaluatie nadere vooropleidingseisen mbo-hbo

ONDERZOEK IN OPDRACHT VAN HET MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR & WETENSCHAP

ResearchNed

José Mulder | Anja van den Broek | Danny Brukx

Wouter van Casteren | Joris Cuppen

© 2018 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting 3

1 Inleiding en onderzoeksvragen 11
1.1 Inleiding 11
1.2 Onderzoeksvragen 11

2 Beleidshistorie, totstandkoming regeling en beleidstheorie 13
2.1 Beleidshistorie 13
2.2 Totstandkoming en invulling van de regeling 14
2.3 Implementatie van de regeling 16
2.4 De beleidstheorie 17

3 Uitvoering van de regeling 19
3.1 Hogescholen die invulling geven aan de regeling 19
3.2 Hogescholen die de regeling niet kunnen toepassen 21
3.3 Hogescholen die geen invulling geven aan de regeling 21
3.4 Mbo-instellingen over de regeling 23
3.5 Conclusies 23

4 Studenten over nadere vooropleidingseisen 25

5 Studentstromen, uitval & switch 27
5.1 Wie stromen er vanuit het mbo via een route door naar het hbo en wie niet? 27
5.2 Wie stromen er wel/niet via een route het hbo in? 34
5.3 Effecten op uitval & switch 37
5.4 Conclusies 42

6 Samenvatting & beantwoording onderzoeksvragen 45
6.1 Vraag 1: Op welke wijze passen hbo-instellingen de ministeriële regeling toe? 46
6.2 Vraag 2: In hoeverre is de doorstroom van de doelgroep sinds de invoering van de regeling veranderd? 48
6.3 Vraag 3: Behoeft de regeling bijstelling, zo ja hoe? 51

Bijlage A Onderzoeksverantwoording 55

Bijlage B Uitkomsten mulitilevel analyse 57

Managementsamenvatting

Om de uitval van mbo-studenten op het hbo tegen te gaan is de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo in 2015/2016 ingevoerd. De regeling geldt voor de volgende zeven niet-verwante doorstroomroutes van mbo naar hbo:

- Techniek en procesindustrie (mbo) → Economie (hbo)
- Handel en ondernemerschap (mbo) → Gezondheidszorg (hbo)
- Handel en ondernemerschap (mbo) → Techniek (hbo)
- Economie en administratie (mbo) → Gezondheidszorg (hbo)
- Economie en administratie (mbo) → Techniek (hbo)
- Zorg en welzijn (mbo) → Economie (hbo)
- Voedsel, natuur en leefomgeving (mbo) → Economie (hbo)

Het toelatingsrecht geldt *niet* voor mbo-studenten die via deze routes naar het hbo doorstromen. Toelating vindt plaats op basis van een positief deficiëntieonderzoek. Hogescholen zijn verantwoordelijk voor vormgeving van het deficiëntieonderzoek en communicatie daarover. Met invoering van de regeling is een einde gekomen aan de (ongewenst geachte) situatie waarin alleen nadere vooropleidingseisen voor havisten en vwo'ers golden.

Dit rapport behelst een tussenevaluatie om na te gaan 1) hoe hogescholen de regeling toepassen, 2) in hoeverre er veranderingen in de doorstroom hebben plaatsgevonden en 3) of en hoe de regeling bijstelling behoeft. Tevens wordt tegemoetgekomen aan de vragen die gesteld zijn in de motie Kuik c.s. van 7 december 2017.[1] De belangrijkste resultaten worden hieronder puntsgewijs samengevat.

Diffuse ontstaansgeschiedenis

De regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is bedoeld om de uitval van mbo-studenten tegen te gaan. Hoe de regeling tot minder uitval zou kunnen leiden, blijkt uit de onderliggende, in dit onderzoek gereconstrueerde, beleidstheorie:

1. Door hogescholen de mogelijkheid te geven mbo-studenten met een verhoogd uitvalrisico 'bij de poort' tegen te houden, daalt de uitval van mbo-studenten op het hbo.
2. Door hogescholen vrij te laten hun eigen deficiëntieonderzoeken vorm te geven, kunnen hogescholen deficiëntieonderzoeken zo vormgeven dat ze optimaal aansluiten bij onder andere hun studies en studentenpopulaties. Er is zo mogelijkheid tot maatwerk.
3. Doordat mbo-studenten niet langer automatisch tot alle hbo-studies worden toegelaten, maken mbo-studenten bewuste(re) keuzes. Zo komen studenten vaker op de juiste plek terecht en daalt de uitval.
4. Mbo-studenten zijn na het behalen van een deficiëntieonderzoek beter inhoudelijk voorbereid op een hbo-opleiding en vallen daardoor minder vaak uit.
5. Mbo-studenten die niet slagen voor een deficiëntieonderzoek, dan wel door de nadere vooropleidingseisen zijn afgeschrokken, kiezen voor een alternatief dat beter bij hen past. Hierdoor komen studenten vaker op de juiste plek terecht en daalt de uitval.

1 In deze motie verzoeken de Kamerleden Kuik, Van der Molen en Bruins de regering om 1) in deze evaluatie aandacht te besteden aan de mogelijkheid en wenselijkheid van individueel maatwerk en hierover de Kamer te informeren, 2) op korte termijn in overleg te treden met de Vereniging Hogescholen, de MBO Raad, het ISO, de LSVb en de JOB over de ervaren belemmeringen op dit punt en waar nodig de ministeriële regeling rond de vooropleidingseisen met spoed aan te passen (zie: Tweede Kamer stuk 34 775 VIII, nr 80).

Bij de beleidstheorie horen de volgende aannames:

- vooral niet-verwante doorstroom leidt tot uitval;
- het is eenduidig vast te stellen wat verwante en niet-verwante doorstroom is;
- deficiënties zijn een belangrijke reden voor (niet-verwante) uitval;
- deficiënties zijn eenduidig vast te stellen;
- voor mbo-studenten is duidelijk dat hogescholen hun deficiëntieonderzoek verschillend vorm kunnen geven;
- mbo-studenten hebben en benutten de mogelijkheden eventuele deficiënties weg te werken/zich voor te bereiden op deficiëntieonderzoek.

Bovenstaande aannames hebben vanaf het prille begin tot veel discussie geleid, zonder duidelijke uitkomst. Zo is steeds de vraag gesteld of niet-verwante doorstroom daadwerkelijk tot de meeste uitval bij mbo-studenten leidt en hoe verwantschap tussen mbo- en hbo-studies überhaupt vastgesteld zou kunnen worden. Ook is niet duidelijk of uitval daadwerkelijk door inhoudelijke deficiënties veroorzaakt wordt, en hoe die deficiënties per mbo-opleiding vastgesteld kunnen worden. Omdat er over deze punten geen uitsluitsel is gekomen, was bij bekrachtiging van de regeling in april 2014 nog veel onduidelijk.

Om de implementatie van de regeling voor te bereiden is in het voorjaar van 2014 overleg gestart tussen OCW, JOB, MBO Raad en de Vereniging Hogescholen. Gespreksonderwerpen waren onder andere; vaststellen welke opleidingen wel en niet onder de regeling vielen, de wijze van remediëring en communicatie naar instellingen en studenten. De gesprekken vonden echter met grote tussenpozen plaats en zijn zonder duidelijke afronding of opvolging afgebroken. Wel is in lijn met de geformuleerde uitgangspunten van het overleg tijdens bijeenkomsten in het veld aangegeven dat de regeling *mócht* worden toegepast. De regeling zou een zogeheten ‘kan-bepaling’ betreffen. Dit is ook zo beschreven in de brief die de Vereniging Hogescholen in december 2014 aan hogescholen heeft verzonden.

Al met al ontstond zo een diffuse situatie. Voor hogescholen was niet helder of de regeling nu wel of niet verplichtte tot het houden van een deficiëntieonderzoek, noch aan welke voorwaarden een deficiëntieonderzoek zou moeten voldoen en voor welke opleidingen de regeling wel en niet gold. Hogescholen hebben de regeling dan ook verschillend geïnterpreteerd, wat geleid heeft tot een sterk wisselende wijze van uitvoering.

Diffuse uitvoer van de regeling

Van de ongeveer 20 hogescholen waar mbo-studenten via een route met nadere vooropleidingseisen instromen, zijn er zes geïnterviewd die invulling aan de regeling geven, zeven hogescholen die géén invulling aan de regeling geven en één hogeschool die er wel invulling aan zou willen geven maar dat nu niet mag omdat het geen opleidingen biedt in de geselecteerde domeinen.

Van de groep hogescholen die de regeling uitvoert, is een deel zeer positief. Zij zien over het algemeen genomen de uitval in het eerste jaar dalen en willen alle ingezette middelen behouden, óók de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo. Andere hogescholen, zowel die de regeling uitvoeren als die dat niet doen, zijn minder tot (in het geheel) niet enthousiast. Voor deze groep geldt dat de regeling niet tot nauwelijks leeft binnen de instelling.

Uit de interviews blijkt dat de regeling vragen oproept bij alle instellingen. De volgende vragen en aandachtspunten zijn in bijna elk interview teruggekomen:

- Is niet-verwante doorstroom daadwerkelijk het probleem? Bij verwante doorstroom zien instellingen ook veel (en soms meer) uitval.
- Hoe stel je verwantschap vast? Studies wisselen soms van domein of sector: wat zegt dat?

- Hoe stel je deficiënties van mbo-studenten vast? Mag je ze gelijkstellen met havisten en mbo'ers een havo-toets voorleggen?
- Waarom gelden voor havisten nadere eisen die niet voor mbo-studenten gelden en omgekeerd?
- Hoe vind je als hogeschool balans in enerzijds maatwerk in een decentrale aanpak en anderzijds uniformiteit in een zelfde centrale, landelijke aanpak. Een ongelijke aanpak wordt richting studenten niet fair gevonden.
- Het is voor studenten onduidelijk welke hogescholen nadere vooropleidingseisen stellen en welke verschillen er in deficiëntieonderzoek zijn.
- De regeling leidt tot hoge kosten voor het administratief regelen, opzetten en uitvoeren van deficiëntieonderzoeken bij een kleine groep studenten.

Veel van deze vragen en opmerkingen vinden hun oorsprong in de eerder beschreven aannames die ten grondslag liggen aan de regeling en waarover vanaf begin af aan veel gediscussieerd is. In de regeling en bijbehorende documenten vinden hogescholen geen antwoorden. Dit maakt het voor hogescholen lastig te bepalen of ze de regeling juist uitvoeren. Want wat is juist?

Verschillende hogescholen geven aan dat ze juridisch advies hebben ingewonnen over de regeling. Kijkend naar de invulling die hogescholen geven aan de regeling, blijkt dat er veel ruimte is voor interpretatie. Want waar de ene hogeschool deficiëntieonderzoeken op havoniveau heeft vastgesteld die ook voor havisten en vwo'ers gelden, doet de ander het door een bindend advies binnen het reguliere SKC te geven en zijn weer anderen ervan overtuigd dat ze niet verplicht zijn tot het uitvoeren van een deficiëntieonderzoek.

Vanuit het veld is er dan ook behoefte aan duidelijkheid over 1) de regeling an sich en hoe deze te implementeren, 2) de onderbouwing van de stelling dat niet-verwante doorstroom de grootste uitval kent en dat deficiënties daar de oorzaak van zijn en 3) hoe deficiënties vast zijn te stellen.

Aan mbo-zijde is vooral behoefte aan een inhoudelijk gesprek over de principes achter de regeling. Volgens geïnterviewde mbo-instellingen worden mbo-studenten nu 'afgetoetst' op zaken waarvan bij voorbaat vaststaat dat ze daarin een achterstand hebben, namelijk de inhoud. De regeling geeft wat hen betreft dan ook een schijnzekerheid. Veel liever zouden zij het gesprek aangaan over hoe de aansluiting daadwerkelijk verbeterd kan worden, zowel aan zijde van het mbo als aan zijde van het hbo.

Wat de geïnterviewde mbo-instellingen betreft, is de regeling nadere vooropleidingseisen nu vooral een uitvoeringszaak van het hbo. Het is voor het mbo simpelweg te complex om bij te houden welke hogeschool welke eisen stelt per opleiding. Er is geen algemeen beleid op te maken.

Wél zouden zowel mbo-instellingen als hbo-instellingen graag meer doen om uitval tegen te gaan. Daarvoor moet wat de instellingen betreft dan wel meer duidelijkheid zijn over wie er uitvalt en waarom. Zoals gezegd wordt er sterk getwijfeld aan het idee dat uitval vooral voorkomt bij niet-verwante doorstroom.

Keuzedelen worden vaak genoemd als een middel om studenten beter voor te bereiden. Focus zou dan meer komen te liggen op de voorbereiding tijdens de mbo-studie. Ook zou men in plaats van 'blokkades voor de poort' in het eerste jaar van het hbo sterker kunnen inzetten op goede opvang en begeleiding.

Studenten die (in potentie) te maken hebben gehad met de nadere vooropleidingseisen wijzen erop dat mbo-studenten die een andere richting willen inslaan, die mogelijkheid zouden moeten behouden indien ze over voldoende motivatie beschikken.

Interessant is het feit dat zo'n 50 procent van de bevraagde (oud) mbo-studenten aangeeft het er (zeer) mee eens te zijn dat eisen worden gesteld aan niet-verwante doorstroom naar het hbo. Dit geldt zowel voor studenten die nog op het mbo zitten, als voor degenen die werken of naar het hbo zijn doorgestroomd. Zo'n 30 procent is (zeer) tegen. Uit de open antwoorden blijkt echter dat studenten vaak geen duidelijk beeld hebben van de regels die gelden wat betreft de doorstroom naar het hbo, zowel vanuit het mbo als vanuit de havo.

Geen effect op algemene doorstroom, uitval & switch

Een belangrijke vraag is of de invoering van de regeling invloed heeft gehad op studentstromen en studiesucces. In deze tussenevaluatie is naar twee zaken gekeken: 1) doorstroomaantallen per route en 2) uitval en switch voor de routes als geheel.

Uit de analyses blijkt dat de stromen in de zeven routes niet veranderd zijn na invoering van de regeling. De stromen volgen hetzelfde patroon wat betreft grootte en doorstroompercentages als de algemene mbo-hbo doorstroom. Voor en na invoering van de regeling is het aandeel mbo-studenten dat via de zeven routes doorstroomt naar het hbo gelijk gebleven op vijf procent. Vanuit hbo-perspectief gezien is het aandeel mbo-studenten dat via de zeven routes instroomt gelijk gebleven op twee procent van de totale instroom. Wél is duidelijk dat hogescholen die een kennis/havo-toets hanteren, de instroom in de zeven routes terug hebben zien lopen vanaf schooljaar 2015/2016. Voor de andere hogescholen geldt dit niet.

Ongeveer 250 studenten doen jaarlijks een deficiëntietoets op havoniveau. Enkele tientallen studenten hebben jaarlijks te maken met extra toetsen via de SKC. 40 tot 70 procent van de studenten haalt de havo-toets niet en wordt dus niet toegelaten. Via SKC-toetsen gebeurt het zelden dat een student niet wordt toegelaten.

Kijken we naar de uitval en switch van mbo-studenten die het hbo instromen via de zeven routes, dan zien we in de drie hbo-sectoren waarin deze studenten terechtkomen in zijn algemeenheid geen resultaten die duiden op een positief effect van de regeling. Studenten in de stromen zijn het niet (relatief) beter gaan doen dan andere mbo-studenten of havisten.

Ook blijken er geen verschillen in uitval- en switchpercentages vóór en na invoering van de regeling als we onderscheid maken tussen hogescholen die een kennis/havo-toets hanteren, hogescholen die invulling geven aan de regeling via de SKC en de hogescholen die geen invulling geven aan de regeling. Geavanceerde multilevenanalyses laten weliswaar zien dat de kans op switch en uitval ná invoering van de regeling bij alle drie de groepen afneemt, maar de verschillen zijn dusdanig gering dat er in geen van de gevallen sprake is van een statistisch significant verschil. Met andere woorden: ook op het niveau van feitelijke uitvoering van de regeling kan er geen effect worden vastgesteld.

Behoeft de regeling aanpassing?

De regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is opgezet om uitval van mbo-studenten op het hbo tegen te gaan en geldt voor zeven niet-verwante routes. De argumenten om voor deze aanpak te kiezen waren destijds als volgt (zie Kamerstukken II, 31288, nr 359):

- Doordat de groep mbo-studenten waarvoor nadere vooropleidingseisen gelden, klein is, is het praktisch gezien beter mogelijk om deze groep voor te bereiden op doorstroming naar het hbo.
- Een beperkt scenario leidt tot weinig regeldruk in verband met de af te nemen deficiëntieonderzoeken (deze hoeven in beperkte mate aangeboden te worden).
- Een beperkte start met snel daarna een evaluatie stimuleert instellingen om verbeteringen aan te brengen in opleidingen binnen domeinen waarvoor een beperking wordt aangebracht. Ook stimuleert het om ervaringen met de uitvoering van de regeling op te doen, die na de evaluatie van pas komen om de regeling te heroverwegen.

De resultaten van de tussenevaluatie laten zien dat deze argumenten in de praktijk *niet* zijn uitgekomen. Ten eerste worden mbo-studenten die via de zeven routes doorstromen tijdens hun mbo-studie niet anders of beter voorbereid. Het is voor mbo-instellingen namelijk onduidelijk waarop studenten voorbereid zouden moeten worden, aangezien invulling van de regeling per hogeschool en soms zelfs per opleiding binnen een hogeschool verschilt. Voorbereiding is dan ook vooral een verantwoordelijkheid van de individuele student. Ten tweede geldt voor hogescholen dat de beperkte mate waarin deficiëntieonderzoeken dienen te worden aangeboden juist tot relatief veel extra organisatie en kosten leidt. Deels ook omdat onduidelijk is hoe deficiëntieonderzoeken eruit zouden moeten zien en wat er getoetst zou moeten worden. Instellingen maken nu dan ook vaak praktische afwegingen; zoals het inzetten van kennistoetsen die ook bij havisten en vwo'ers worden gebruikt. Ten derde kunnen we stellen dat de regeling zoals die nu geldt instellingen *niet* stimuleert om verbeteringen binnen opleidingen aan te brengen. De onduidelijkheden waarmee de regeling omringd is, lijkt vooral een zoektocht aan te wakkeren naar hoe überhaupt aan de regeling voldaan kan worden. Bovendien laat deze tussenevaluatie zien dat de regeling tot nu toe géén effect heeft gehad op de uitval en switch van studenten, ook niet als daarbij onderscheid wordt gemaakt naar hoe de regeling wordt ingevuld.

Aanpassing van de regeling lijkt dan ook geboden. De eerste vraag die beantwoord dient te worden is: dient de regeling in stand te worden gehouden?

Optie 1: Regeling afschaffen

Op basis van de resultaten van de tussenevaluatie kan worden geconcludeerd dat de regeling thans niet bijdraagt aan het behalen van de beoogde resultaten en dus geen toegevoegde waarde heeft. Besloten zou dan ook kunnen worden de regeling af te schaffen. Inzet zou in het vervolg kunnen worden gepleegd op andere initiatieven om uitval van mbo-studenten op het hbo te voorkomen, zoals de Studentlabs, keuzedelen, pilots werken met doorstroomgegevens, et cetera. Voordeel van deze aanpak is dat het duidelijkheid schept voor instellingen én studenten. Nadeel van deze aanpak is dat dan teruggegaan wordt naar de oude situatie waarin het toelatingsrecht weer geheel van kracht is voor mbo-studenten en niet voor havisten en vwo'ers. Tevens gaat het 'momentum' verloren: doorstroom mbo-hbo staat vol in de aandacht en zowel mbo- als hbo-instellingen zijn zoekende naar instrumenten om de aansluiting te verbeteren.

Regeling behouden? Dan richting bepalen.

Er kan ook voor gekozen worden om de regeling in stand te houden als middel om uitval tegen te gaan. Zoals aangegeven hebben zowel mbo- als hbo-instellingen behoefte aan duidelijkheid over de regeling. Die duidelijkheid begint bij de vraag hoe het doel van de regeling, het tegengaan van uitval van mbo-studenten, verwezenlijkt dient te worden. Wil men mbo-studenten 'tegenhouden bij de poort' of dienen mbo-studenten juist (nog) beter voorbereid te worden op het hbo zodat ze succesvol het eerste jaar doorkomen? Dit zijn verschillende uitgangspunten maar de regeling nadere vooropleidingseisen lijkt nu op beide aan te sturen. Want waar de regeling zo is opgezet dat het gaat om 'tegenhouden bij de poort' gaf de Minister in haar overwegingen aan dat de regeling instellingen zou moeten stimuleren om verbeteringen aan te brengen in opleidingen. Om te komen tot de gevraagde duidelijkheid, lijkt het zinvol om te bepalen op welk pad wordt ingezet.

Optie 2: Regeling met als doel 'tegenhouden bij de poort'

Indien ervoor gekozen wordt de regeling in te zetten als een manier om mbo-studenten 'bij de poort tegen te houden' en zo uitval tegen te gaan, dan hoeft er aan de regeling als zodanig niets te veranderen.

Wél is er duidelijkheid nodig over de 'kan-bepaling'. Indien het instellingen vrij staat om de regeling niet in te vullen, dan is de kans groot dat het aantal instellingen dat wel invulling geeft aan de regeling terugloopt. Gevolg is dat (nog) minder mbo-studenten in routes daadwerkelijk met vooropleidingseisen geconfronteerd worden en de regeling hoogstwaarschijnlijk ook in de toekomst geen effect zal hebben op uitval- en switchcijfers. Tevens blijft het dan zo dat studenten bij de ene hogeschool wel kunnen worden tegengehouden en bij de andere niet, wat zoals hogescholen en mbo-instellingen aangeven niet fair is ten opzichte van (individuele) studenten.

Een oplossing zou zijn dat gecommuniceerd wordt dat de regeling officieel geen kan-bepaling betreft. Dan komt echter al gauw de volgende vraag om de hoek kijken: hoe dienen deficiëntieonderzoeken eruit te zien? Nu zijn hogescholen vrij om zelf invulling te geven. Deze tussenevaluatie laat zien dat mbo-instellingen en -studenten lastig de verschillen tussen hogescholen kunnen overzien. Voorbereiding op de deficiëntieonderzoeken is daardoor een verantwoordelijkheid voor de individuele student geworden. Wanneer bepaald zou worden dat instellingen allemaal dezelfde deficiëntieonderzoeken dienen te hanteren, kan dit worden tegengegaan. Het biedt echter geen oplossing voor de vraag: welke deficiëntieonderzoeken zijn geschikt? Met deze vraag komt namelijk de gehele discussie over de regeling (opnieuw) op gang. Want om te bepalen of een deficiëntieonderzoek geschikt is, dient duidelijk te zijn voor wie het onderzoek geldt. Zoals uit deze tussenevaluatie blijkt, bestaan er tegenstrijdige denkbeelden over het nut van deficiëntieonderzoeken voor mbo-studenten die niet-verwant doorstromen én de uitvoerbaarheid ervan. Tijdens het proces voorafgaand aan de regeling is men niet tot concrete handvaten gekomen en ook nadat de regeling in werking trad, is er discussie blijven ontstaan over het nut en noodzaak van deze aanpak. Er is dan ook geen aanleiding om te veronderstellen dat deze discussie op korte termijn beslecht kan worden.

Hetzelfde geldt voor het aantal routes waarop de regeling betrekking heeft. Het is immers mogelijk om het aantal routes waarvoor de regeling geldt uit te breiden, dan wel in te perken, dan wel te behouden. Zoals het voorbereidingsproces van de regeling laat zien is er veel discussie geweest over het bepalen van de routes en worden er nu in de praktijk nog steeds vraagtekens gezet bij het hoe en waarom van de gekozen zeven. Inperken of uitbreiden zal die discussie hoogstwaarschijnlijk nieuw leven inblazen.

Samengevat kan gesteld worden dat indien ervoor gekozen wordt de regeling, zoals nu, in te zetten als middel om studenten bij de poort tegen te houden, er veel afhangt van de vraag of de regeling als kan-bepaling gezien kan worden. Als dat het geval is, dan zullen hoogstwaarschijnlijk nog maar enkele hogescholen de regeling toepassen en is de kans dat uitval daadwerkelijk wordt tegengegaan zeer klein. Indien de regeling niet als kan-bepaling mag worden gezien, dan zal de discussie over het nut en noodzaak van de regeling, die reeds in 2012 begon, van voren af aan beginnen. Gezien de lange voorgeschiedenis waarschijnlijk in volle hevigheid. Deze tussenevaluatie biedt geen aanleiding te veronderstellen dat de discussie op korte termijn beslecht kan worden.

Optie 3: Regeling met als doel: beter voorbereiden op het mbo en succesvol eerste jaar hbo doorkomen

De derde beleidsoptie is de regeling zo aan te passen dat de nadruk komt te liggen op een (nog) betere voorbereiding van mbo-studenten en het succesvol doorlopen van het eerste jaar op het hbo. De regeling dient hiervoor van karakter te veranderen. Nu leidt de regeling namelijk vooral tot de vraag: wat moet je als hogeschool doen om aan de regeling te voldoen? De vraag zou moeten worden: wat kunnen hogescholen én mbo-instellingen doen om mbo-studenten beter voor te bereiden en het eerste jaar succesvol door te laten komen?

Overleg tussen betrokken stakeholders zoals OCW, MBO Raad, Vereniging Hogescholen en studentvertegenwoordigers is nodig om de contouren voor zo'n aanpassing te schetsen. Een mogelijkheid is de regeling zo vorm te gegeven dat gezocht kan worden naar manieren om de doorstroom van mbo-studenten naar het hbo via de zeven routes daadwerkelijk te verbeteren. Bijvoorbeeld door (experimenteer)ruimte te creëren waarbinnen hogescholen, in samenwerking met mbo-instellingen, zoeken naar factoren die de doorstroom daadwerkelijk verbeteren.

De studentstromen binnen de hbo-sectoren Techniek en Gezondheidzorg laten zien dat de twee economische mbo-routes beduidend vaker uitvallen en switchen dan andere mbo-instromers en havisten. Instellingen/sectoren/opleidingen kan de ruimte gegeven worden om, gezamenlijk, te onderzoeken wat er binnen die routes gebeurt: waarom vallen die studenten vaker uit en anderen juist minder? Wat is nodig om studenten in de stromen het eerste jaar succesvol door te laten komen? Binnen de sector Economie zijn de verschillen tussen de mbo-studenten uit de routes en andere instromers kleiner. Dit biedt interessant vergelijkingsmateriaal, want waarom zijn de verschillen kleiner?

Actieve ondersteuning in de vorm van bijeenkomsten kan ervoor zorgen dat het onderwerp op een positieve manier gaat leven. Indien instellingen, opleidingen, studenten en docenten met elkaar praten, ontstaan er nieuwe inzichten. Zo kun je er met elkaar achter komen of er regionale factoren spelen of juist landelijke.

Geef instellingen vervolgens op basis van gevonden verklaringen de mogelijkheid om nadere eisen te stellen. Stel daar gezamenlijke kaders voor op, zodat niet iedereen zelf het wiel uitvindt. Kijk over twee jaar tot welke resultaten dat leidt. Mogelijk zijn de stromen per instelling te klein. Een aanpak op sectorniveau zou dit oplossen, net als samenwerking tussen hogescholen.

Een dergelijke aanpassing van de reling maakt dat er wordt gewerkt aan de discussiepunten die al vanaf het begin spelen. De regeling blijft behapbaar en komt in lijn met de argumenten die de Minister had bij de eerste opzet.

Nadeel van deze optie is dat het op korte termijn geen duidelijkheid biedt. Ook worden mogelijk de verschillen tussen mbo-studenten en havisten/vwo'ers wat betreft het toelatingsrecht groter.

Advies

Het advies dat op basis van deze tussenevaluatie gegeven kan worden, is eenduidig. Betrokken stakeholders van mbo- en hbo-zijde zouden het gesprek aan moeten gaan over de hierboven beschreven drie beleidsopties, te weten: 1) afschaffen van de regeling, 2) de regeling behouden als instrument om studenten tegen te houden bij de poort en 3) de regeling zo aan te passen dat mbo-studenten (nog) beter voorbereid worden en succesvol het eerste jaar hbo doorkomen. Voor- en nadelen dienen daarbij tegen elkaar te worden afgewogen. Gezien het feit dat met optie 2 naar alle waarschijnlijkheid de gewenste resultaten niet behaald worden, adviseren wij optie 1 dan wel optie 3.

1 Inleiding en onderzoeksvragen

1.1 Inleiding

Het verbeteren van het studiesucces in het hoger onderwijs is een belangrijke prioriteit voor de minister van OCW. Met de Wet kwaliteit in verscheidenheid zijn verschillende maatregelen genomen om het studiesucces van studenten te verbeteren. Voorbeelden zijn de invoering van de studiekeuzecheck en het vervroegen van de aanmelddatum. Ook het beperken van het toelatingsrecht bij een aantal niet-verwante doorstroomroutes mbo-hbo valt hieronder.

Bij ministeriële regeling is vastgesteld dat voor bepaalde stromen van mbo naar hbo nadere vooropleidingseisen gesteld worden. Concreet is het doorstromen van enkele specifieke mbo-domeinen naar enkele specifieke CROHO-onderdelen in het hbo niet langer vanzelfsprekend en kunnen eisen worden gesteld aan de desbetreffende mbo-studenten.

Deze nadere vooropleidingseisen gelden voor zeven doorstroomroutes. Toelating geschiedt op basis van een positief deficiëntieonderzoek dat aantoont dat de student ofwel voldoet aan eisen die op inhoudelijk vlak overeenkomen met de nadere vooropleidingseisen ofwel aan de nadere vooropleidingseisen zal voldoen binnen de in de Onderwijs- en Examenregeling (OER) opgenomen periode. De hogeschool is verantwoordelijk voor de vormgeving van het deficiëntieonderzoek en de berichtgeving daarover.

Met de nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is het toelatingsrecht tot het hoger onderwijs voor mbo-studenten ingeperkt, net zoals het dat voor havisten en vwo'ers is. Voor bepaalde opleidingen dienen havisten en vwo'ers immers al langer een bepaald profiel of vak met goed gevolg te hebben afgelegd.

In de ministeriële regeling die de grondslag vormt voor de nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is aangekondigd dat de regeling twee jaar na inwerkingtreding geëvalueerd zou worden. Op basis van deze evaluatie kan de minister van OCW, als dat wenselijk wordt geacht, de regeling bijstellen.

Dit rapport behelst die tussenevaluatie en gaat daarnaast in op de motie Kuik c.s. van 7 december 2017 door stil te staan bij de mogelijkheden van individueel maatwerk.[2]

1.2 Onderzoeksvragen

De evaluatie heeft als doel te bezien:

(1) op welke wijze hbo-instellingen de ministeriële regeling toepassen;
(2) in hoeverre er verandering in de doorstroom heeft plaatsgevonden;
(3) of en hoe de regeling zou moeten worden bijgesteld.

2 In deze motie verzoeken de Kamerleden Kuik, Van der Molen en Bruins de regering om 1) in deze evaluatie aandacht te besteden aan de mogelijkheid en wenselijkheid van individueel maatwerk en hierover de Kamer te informeren, 2) op korte termijn in overleg te treden met de Vereniging Hogescholen, de MBO Raad, het ISO, de LSVb en de JOB over de ervaren belemmeringen op dit punt en waar nodig de ministeriële regeling rond de vooropleidingseisen met spoed aan te passen (zie: Tweede Kamer stuk 34 775 VIII, nr 80).

Deze drie doelen zijn omgezet in de volgende onderzoeksvragen:

1.	Op welke wijze passen hbo-instellingen de ministeriële regeling toe?
1.1.	Hoe werden hbo-instellingen bij inwerkingtreding van de ministeriële regeling geacht de regeling toe te gaan passen? Welke effecten zouden als gevolg daarvan optreden?
1.2.	In hoeverre passen hbo-instellingen met opleidingen waarop de ministeriële regeling van toepassing is, de regeling toe?
1.3.	Welke overwegingen hebben hbo-instellingen bij het wel/niet toepassen van de regeling?
1.4.	Hoe geven instellingen intern en extern uiting aan de nadere opleidingseisen die gesteld worden? Te denken valt aan opname in OER, aanmeldingsprocedure voor betreffende opleidingen, deficiëntieonderzoek, studiekeuzecheck, voorlichting, et cetera
1.5.	Hoe zijn de nadere vooropleidingseisen mbo-hbo bij opleidingen waarvoor deze gelden opgenomen in de Onderwijs- en Examenregeling (OER)?
1.6.	Hoe geven opleidingen vorm aan de deficiëntieonderzoeken die bij niet-automatische doorstroom uitgevoerd dienen te worden?
1.7.	Hoe geven de betreffende opleidingen vorm aan de voorlichting voor aankomende studenten over de nadere vooropleidingseisen? Hoe vindbaar is de informatie over nadere vooropleidingseisen voor de doelgroep?
2.	In hoeverre is de doorstroom van de doelgroep sinds de invoering van de regeling veranderd?
2.1.	In hoeverre is het aantal inschrijvingen van studenten uit de doelgroep, voor opleidingen waarvoor toelatingsrecht is vervallen, veranderd?
2.2.	In hoeverre is de keuze voor doorstroom van studenten uit de doelgroep veranderd? M.a.w. kiezen meer studenten uit de doelgroep ervoor om na het mbo de arbeidsmarkt op te gaan?
2.3.	In hoeverre is er sprake van een verandering in het studiesucces?
2.4.	In hoeverre is er sprake van een verandering in het studiesucces binnen de beperkt toetreedbare hbo-opleidingen?
2.5.	Hoe is de instroom en studiesucces per instelling veranderd?
2.6.	Hoeveel studenten is toegang tot een opleiding, op basis van deze regeling, geweigerd?
2.7.	Hoeveel studenten hebben deelgenomen aan een deficiëntieonderzoek?
2.8.	Hoe hangt de uitkomst van het deficiëntieonderzoek samen met de uitkomst van de studiekeuzecheck?
2.9.	Wat zijn de effecten van het stellen van nadere vooropleidingseisen volgens studenten zelf? Zijn ze op de hoogte van de nadere eisen en hoe gaan zij ermee om?
3.	Dient de regeling te worden aangepast, zo ja hoe?
3.1.	In hoeverre zou de regeling voor het stellen van nadere opleidingseisen aangepast moeten worden om studenten (nog) beter voor te bereiden op het hbo en succesvol het eerste jaar te laten doorkomen?

2 Beleidshistorie, totstandkoming regeling en beleidstheorie

Om de resultaten van de evaluatie in context te kunnen plaatsen, schetst dit hoofdstuk hoe de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo tot stand is gekomen en hoe de implementatie is verlopen. Hiervoor zijn interviews gehouden met personen die direct betrokken zijn geweest, dan wel de huidige dossierhouders.[3] Daarnaast heeft een analyse van relevante (beleid)stukken plaatsgevonden. Op basis van de verzamelde informatie is tevens de beleidstheorie gereconstrueerd.

2.1 Beleidshistorie

De regeling nadere vooropleidingeisen mbo-hbo is een uitvloeisel van de Wet kwaliteit in verscheidenheid die in 2013 is ingevoerd. Deze wet leidde tot verschillende wijzigingen in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Doel van die wijzigingen was om een kwaliteitsslag in het hoger onderwijs en onderzoek te maken. De kwaliteit van het hoger onderwijs zou onder andere een impuls krijgen door het verbeteren van de aansluiting van het mbo op het hoger onderwijs. De aansluiting zou op twee manieren worden verbeterd. Ten eerste door (aspirant) studenten te helpen bij het maken van een goede studiekeuze, zodat de juiste student sneller op de juiste plek komt te zitten. Hiervoor werd onder andere het studiekeuzeadvies ingevoerd. Ten tweede door de toelatingseisen tot het hoger onderwijs voor mbo-studenten aan te scherpen via de regeling nadere vooropleidingeisen mbo-hbo (Kamerstukken II, 33519, nr. 3, p.33).

In de memorie van toelichting bij de wet wordt op basis van CBS-cijfers gesteld dat mbo-studenten die instromen in een hbo-opleiding relatief vaak uitvallen. Ook wordt een onderzoek van de Onderwijsraad aangehaald dat zou beschrijven hoe met name de groep mbo-studenten die kiest voor een zogeheten ‘niet-verwante’ hbo-opleiding vaak uitvalt; het studieresultaat is wel goed als een mbo-student een verwante hbo-opleiding gaat volgen.[4]

Dat mbo-studenten vaker uitvallen op het hbo dan havisten en vwo’ers, is dan al langer een punt van aandacht. De prestatieafspraken tussen het ministerie en hogescholen focusten in 2011 bijvoorbeeld al op het tegengaan van uitval in het eerste jaar. Om hogescholen de mogelijkheid te geven de doorstroom van mbo-studenten te verbeteren, gaf de staatssecretaris van OCW in het hoofdlijnenakkoord van 2011 aan dat “het mogelijk zou worden om *nadere vooropleidingseisen* te stellen” (Kamerstukken II, 31 288, nr. 241, p. 5).

Vóór de Wet kwaliteit in verscheidenheid was het alleen mogelijk eisen te stellen aan havisten en vwo’ers wat betreft de kennis en vaardigheden die zij moeten hebben opgedaan in de vooropleiding. Deze eisen staan bekend als ‘nadere vooropleidingseisen’. Volgens de memorie van toelichting bij de Wet kwaliteit in verscheidenheid waren deze eisen “om uitvoeringstechnische redenen” nooit voor mbo-studenten ingevuld. Als gevolg daarvan hadden studenten met een mbo-diploma, in tegenstelling tot havisten en vwo’ers, toegang tot het gehele hbo. Volgens dezelfde memorie van toelichting was dit “een ongewenste situatie en ook nooit beoogd”.

Met invoer van de Wet kwaliteit in verscheidenheid werd de situatie tussen havisten, vwo’ers en mbo-studenten gelijkgetrokken; het algemene toelatingsrecht voor mbo-studenten werd ingeperkt. Bepaalde groepen mbo-studenten zouden in principe geen toegang meer hebben tot bepaalde hbo-opleidingen. In principe, omdat een hogeschool wel de bevoegdheid zou hebben deze studenten, net als aspirant-studenten van havo en vwo, na een ‘deficiëntieonderzoek’ toe te laten (Kamerstukken II, 33519, nr. 3).

3 Zie voor de onderzoeksverantwoording Bijlage A voor meer informatie.
4 Verwezen wordt naar het advies van de Onderwijsraad: Een succesvolle start in het hoger onderwijs, nr. 20070339/892, Den Haag 2008.

2.2 Totstandkoming en invulling van de regeling

De nadere vooropleidingseisen voor mbo-studenten dienden te worden vastgesteld bij ministeriële regeling. Aan de MBO Raad en toenmalige HBO-raad (nu Vereniging Hogescholen) is door het ministerie gevraagd te komen tot een gezamenlijk voorstel voor het vaststellen van verwantschap ten behoeve van de invulling van deze ministeriële regeling (Kamerstukken II, 31288, nr. 359). Verwantschap tussen mbo- en hbo-opleidingen diende namelijk de basis voor de regeling te vormen, zoals beschreven in het hoofdlijnenakkoord tussen de toenmalige HBO-raad en OCW van 2011.[5]

Verwantschap diende volgens het ministerie ruim te worden geïnterpreteerd en cijfers over rendement en studiesucces dienden te worden meegenomen om inzicht te krijgen of een mbo'er voldoende geëquipeerd is om de hbo-opleiding succesvol af te ronden[6] (Kamerstukken II, 31288, nr. 359). Uitgangspunten voor de regeling waren verder dat deze duidelijk, werkbaar, transparant, niet te omvangrijk en niet te belastend moest zijn (Kamerstukken II, 31288, nr. 359).

Gedurende het voorbereidingsproces bleek dat het concreet vaststellen van verwantschappen lastig was. Een overzicht op *opleidingsniveau* (dus met koppelingen crebo-croho) zou het duidelijkst zijn geweest; deze zijn voor mbo- en hbo-instellingen herkenbaar en duidelijk en geven direct weer om welke stromen het precies gaat. Volgens geïnterviewde betrokkenen zou dit echter veel te complex en gedetailleerd worden. Gegeven het grote aantal opleidingen in het mbo en hbo zou er een zeer omvangrijke beschrijving van niet-verwante stromen ontstaan die administratief belastend en onwerkbaar zou zijn. Door betrokkenen is dit ook wel omschreven als een potentieel 'telefoonboek' van verwantschappen, waarover ook lastig te communiceren zou zijn.

Om deze reden is gezocht naar hogere niveaus waarop de verwantschap mbo-hbo is te definiëren. Daarbij bleek dat de vaak in de praktijk gehanteerde sectorbenamingen in het mbo geen wettelijke basis kennen. Mbo-domeinen en de croho-sectoren in het hbo zijn wél wettelijk vastgelegd. Uitgangspunt voor de regeling werden derhalve de zestien mbo-domeinen en de zeven hbo-sectoren, wat tezamen tot 112 mogelijke mbo-hbo routes (16 x 7) leidt. Voor die routes zou de verwantschap de basis zijn voor de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo.

De prijs voor het hogere aggregatieniveau was echter wel dat een aansluiting van mbo-domein naar hbo-sector niet voor alle opleidingen een heldere en verdedigbare uitkomst oplevert. Dat komt doordat mbo-domeinen en hbo-sectoren vaak een grote diversiteit aan opleidingen herbergen. Er kan daardoor een verwantschap bestaan tussen een specifieke mbo- en hbo-opleiding, waarbij de mbo-opleiding valt in een domein dat niet verwant is met de sector waarin de hbo-opleiding valt, en vice versa. Voorbeeld is de mbo-opleiding *Manager natuur en recreatie* die een inhoudelijke verwantschap heeft met de hbo-opleiding *Commerciële economie*, terwijl het mbo-domein groen niet automatisch aansluit op de hbo-sector economie. Voorbeelden van mbo-opleidingen die juist niet verwant zijn met hbo-opleidingen, waarbij de mbo-domeinen en hbo-sectoren waarin die opleidingen vallen wel verwant zijn, zijn er ook.

5 Op pagina 5 staat: "Om de doorstroom van het mbo naar het hbo te verbeteren, wordt het mogelijk om nadere vooropleidingseisen te stellen. Daartoe zal de staatssecretaris met de HBO-raad nadere afspraken maken die in elk geval betrekking zullen hebben op de niet-verwante doorstroming en op het stellen van nadere vakkenpakketeisen." Zie Kamerstukken II, 31 288, nr 241, p. 5.

6 Het Lica raadde dit in haar advies van 2012 overigens juist af: "De waarde die gehecht wordt aan de indicatoren voor studiesucces is op z'n minst arbitrair. Uitvalpercentages schommelen sterk per cohort en de doorstroomrechten zouden steeds 'herberekend' moeten worden om recht te doen aan veranderingen in de uitval (bijvoorbeeld vanwege het invoeren van centrale mbo-examens die een betere aansluiting moeten realiseren). Bovendien wordt studiesucces door meer factoren beïnvloed dan alleen de onderwijsinhoudelijke en pedagogisch/didactische aspecten van de aansluiting. Ook andere zaken, buiten het onderwijs gelegen, spelen een rol. Bijvoorbeeld: de concurrentie van de arbeidsmarkt is voor veel mbo'ers een reden om na een aanvankelijke start in het hbo alsnog te gaan werken." Zie: Lica (2012), Advies Over een regeling nadere vooropleidingseisen Voor mbo-instroom in het hbo. Den Haa: Lica.

Voorbeeld is de opleiding Onderwijsassistent in het mbo-domein *zorg*, die evident niet verwant is met bijvoorbeeld de opleiding Optometrie in de hbo-sector *zorg*. Een regeling op het niveau van verwantschap van mbo-domeinen en hbo-sectoren zou daarmee een deel van de verwante doorstroom beperkingen opleggen en anderzijds een deel van de niet-verwante doorstroom juist geen beperkingen opleggen. Voor deze gevallen zou in de ministeriële regeling een uitzondering kunnen worden opgenomen (Kamerstukken II, 33519, nr. 3).[7]

Begin 2013 meldden de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen dat zij de regeling ondersteunden, maar dat zij geen concreet voorstel zouden doen voor de invulling ervan. De uitwerking vereiste volgens hen een projectmatige aanpak vanuit OCW, met de inschakeling van inhoudelijke expertise. De MBO Raad en Vereniging Hogescholen stelden daarbij, in lijn met het voorgaande, dat het begrip 'verwantschap' complex is en weinig concrete handvatten biedt aangezien sommige op papier verwante opleidingen dat feitelijk niet zijn, en omgekeerd. Ook stelden de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen dat het mbo geen vakkenstructuur kent, zoals het havo en vwo, waardoor het lastig is om concreet te bepalen welke deficiënties een student heeft. Het is immers niet zoals bij het havo en het vwo mogelijk om vast te stellen dat het bijvoorbeeld om het vak wiskunde gaat, aangezien mbo-onderwijsprogramma's beperkt gebaseerd zijn op herkenbare vakken.[8]

Daarnaast betoogden de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen dat er *verwante* stromen zijn, zoals economie-economie, die veel groter in aantal zijn dan niet-verwante stromen en juist *lagere* studierendementen kenden. Met deze opmerkingen uitten de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen enkele fundamentele bedenkingen bij de regeling. Niettemin steunden zij, zoals aangegeven, de verdere uitwerking van een regeling door inhoudelijk deskundigen.

De MBO Raad en Vereniging Hogescholen formuleerden verder enkele uitgangspunten waaraan de regeling wat hen betreft diende te voldoen. Kern daarvan is dat studenten de mogelijkheid zouden moeten hebben om deficiënties vooraf weg te werken. De keuzedelen die in het mbo in voorbereiding waren, zouden daarvoor kunnen worden benut. Aldus konden mbo-studenten invloed krijgen op hun doorstroomrechten door zich voor te kunnen bereiden op een toelatingstoets, vergelijkbaar met de mogelijkheid die havisten en vwo'ers hebben om door middel van hun profiel- en/of vakkenkeuze hun doorstroom te beïnvloeden.

Na deze boodschap van de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen is in 2013 door het ministerie van OCW een *werkgroep* ingesteld met de gevraagde inhoudelijke expertise uit het mbo- en hbo-veld en het Landelijk Informatie- en expertisecentrum Aansluiting hbo (hierna Lica). In de *begeleidingsgroep* bij deze werkgroep zijn vertegenwoordigers van opnieuw de MBO Raad en VH en van het JOB opgenomen; de leden namens de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen waren hiermee echter niet direct bij de verdere inhoudelijke beraadslagingen betrokken.

De nieuw ingestelde werkgroep heeft als eerste stap besloten de *kunstvakopleidingen* en de *lerarenopleidingen* buiten de regeling te houden, vanwege de eigen, specifieke toelatingseisen die gelden voor deze opleidingen. Voor de resterende routes is gekeken naar:

(1) verwantschap;
(2) uitval en rendementen en
(3) de omvang van de doorstroom.

7 Tot op heden zijn deze uitzonderingen echter niet nader beschreven.
8 Het LICA wees hier ook op in haar Advies van 2012 (zie: Lica (2012), Advies Over een regeling nadere vooropleidingseisen Voor mbo-instroom in het hbo. Den Haag: Lica).

De werkgroep heeft op basis van deze drie kenmerken drie scenario's opgesteld: een beperkte aanpak waarbij alleen kleine stromen binnen de regeling vallen en twee uitgebreidere scenario's. De Minister heeft vervolgens gekozen voor de meest beperkte variant, met de afspraak dat na twee jaar de regeling geëvalueerd wordt en daarna zo nodig kan worden bijgesteld.

De regeling had daarmee betrekking op mbo-studenten die in het hbo startten via één van de volgende routes:

- Techniek en procesindustrie (mbo) → Economie (hbo)
- Handel en ondernemerschap (mbo) → Gezondheidszorg (hbo)
- Handel en ondernemerschap (mbo) → Techniek (hbo)
- Economie en administratie (mbo) → Gezondheidszorg (hbo)
- Economie en administratie (mbo) → Techniek (hbo)
- Zorg en welzijn (mbo) → Economie (hbo)
- Voedsel, natuur en leefomgeving (mbo) → Economie (hbo)

Overwegingen bij de keuze voor een beperkte regeling waren voor de minister (zie Kamerstukken II, 31288, nr. 359):

1. Doordat de groep mbo-studenten waarvoor nadere vooropleidingseisen gelden, klein is, is het praktisch gezien beter mogelijk om deze kleine groep voor te bereiden op de doorstroming naar het hbo.
2. Een beperkt scenario leidt tot weinig regeldruk in verband met de af te nemen deficiëntieonderzoeken (deze hoeven in beperkte mate aangeboden te worden).
3. Een beperkte start met snel daarna een evaluatie, stimuleert instellingen om verbeteringen aan te brengen in opleidingen binnen domeinen waarvoor een beperking wordt aangebracht. Ook stimuleert het om ervaringen met de uitvoering van de regeling op te doen, die na de evaluatie van pas komen om de regeling te heroverwegen.
4. Uit de gehouden gesprekken blijkt daarnaast dat het ingrijpen in het toelatingsrecht van mbo-studenten door de minister als een zwaar middel werd ervaren. Men wilde daar niet te ver in gaan. Vandaar dat gekozen is voor niet-verwante stromen, waar het studiesucces laag was en het algemene toelatingsrecht zo min mogelijk werd aangetast.

In april 2014 is de regeling bekrachtigd; deze geldt voor alle mbo-studenten die vanaf studiejaar 2015/2016 aan een hbo-studie beginnen.

2.3 Implementatie van de regeling

Na vaststelling van de regeling is over de implementatie overleg gevoerd met de JOB, Vereniging Hogescholen en de MBO Raad. Kenmerkend voor dit overleg was volgens betrokkenen van de MBO Raad en de Vereniging Hogescholen het uitgangpunt dat het te houden deficiëntie-onderzoek een bevoegdheid is voor hogescholen en dat dit géén verplichting betrof. Anders gesteld, men ging er vanuit dat[9]:

(1) een hogeschool studenten ook mág aannemen zonder deficiëntieonderzoek;
(2) een hogeschool studenten mág weigeren zonder deficiëntieonderzoek, maar dit dan wel moet beargumenteren.

9 Deze uitgangspunten staan ook opgetekend in het gezamenlijk opgestelde verslag van overleg tussen OCW, VH en MBO Raad in het voorjaar van 2014.

Onderwerp van gesprek was de wijze waarop de remediëring, die in ieder geval diende te beginnen in het studiejaar 2014-2015 (als aanloop naar de feitelijke deficiëntieonderzoeken die in studiejaar 2015/2016 mogelijk werden), vormgegeven moest worden. Daarbij is gekeken naar de rol daarin van de keuzedelen in het mbo. Ook zouden nadere afspraken gemaakt worden over welke opleidingen er precies onder de regeling vallen. Zoals één van de gesprekspartners aangaf: "De keuze voor mbo-domeinen en croho-onderdelen was een pragmatische. Dit zijn echter geen gangbare indelingen voor studenten en onderwijsinstellingen. Bovendien kunnen de opleidingen per domein jaarlijks enigszins verschillen". Om onderwijsinstellingen en studenten te informeren zou er een doorstroomwijzer worden ontwikkeld en er zou communicatie komen over wat hogescholen doen én hoe mbo-instellingen daarop in kunnen spelen. Echter, doordat de gesprekken over de nadere implementatie met grote tussenpozen plaatsvonden en uiteindelijk zonder een duidelijke afronding en conclusies zijn afgebroken, is aan de meeste van deze zaken *geen* opvolging gegeven.

In lijn met de geformuleerde uitgangspunten van het overleg is tijdens presentaties in het veld en tijdens informatiebijeenkomsten wel aangegeven dat de regeling mócht worden toegepast. De regeling zou een zogeheten 'kan-bepaling' betreffen. Dit is ook zo beschreven in de brief die de Vereniging Hogescholen in december 2014 aan hogescholen heeft verzonden.[10]

2.4 De beleidstheorie

De regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is ingevoerd om de uitval van mbo-studenten op het hbo tegen te gaan. Op basis van de gevoerde gesprekken en bestudeerde beleidsstukken zijn de beleidstheorie en de werkende mechanismen achter de nadere vooropleidingseisen voor mbo-studenten te destilleren.

Samengevat ligt de volgende theorie aan de regeling ten grondslag:

(1) Door hogescholen de mogelijkheid te geven mbo-studenten met een verhoogd uitvalrisico 'bij de poort' tegen te houden, daalt de uitval van mbo-studenten op het hbo.
(2) Door hogescholen vrij te laten hun eigen deficiëntieonderzoeken vorm te geven, kunnen hogescholen deficiëntieonderzoeken zo vormgeven dat ze optimaal aansluiten bij o.a. hun studies en studentenpopulaties. Er is zo mogelijkheid tot maatwerk.
(3) Doordat mbo-studenten niet langer automatisch tot alle hbo-studies worden toegelaten, maken mbo-studenten bewuste(re) keuzes. Zo komen studenten vaker op de juiste plek terecht en daalt de uitval.
(4) Mbo-studenten zijn na het behalen van een deficiëntieonderzoek beter inhoudelijk voorbereid op een hbo-opleiding en vallen daardoor minder vaak uit.
(5) Mbo-studenten die niet slagen voor een deficiëntieonderzoek, dan wel door de nadere vooropleidingseisen zijn afgeschrokken, kiezen voor een alternatief dat beter bij hen past. Hierdoor komen studenten vaker op de juiste plek terecht en daalt de uitval.

Hierbij gelden de volgende aannames:

- vooral niet-verwante doorstroom leidt tot uitval;
- het is eenduidig vast te stellen wat verwante en niet-verwante doorstroom is;
- deficiënties zijn een belangrijke reden voor (niet-verwante) uitval;
- deficiënties zijn eenduidig vast te stellen;
- voor mbo-studenten is duidelijk dat hogescholen hun deficiëntieonderzoek anders vorm kunnen geven;
- mbo-studenten hebben en benutten de mogelijkheden eventuele deficiënties weg te werken/zich voor te bereiden op deficiëntieonderzoek.

10 Overigens geldt dat na 2014 vanuit het ministerie van OCW – generiek en richting specifieke hogescholen – gecommuniceerd is dat de regeling wel een verplichtende bepaling betrof.

De voorgaande paragrafen hebben laten zien dat er veel gediscussieerd is over de totstandkoming en invulling van de regeling nadere vooropleidingseisen. Ook over de beleidstheorie en bijbehorende aannames bestaat veel discussie. Samengevat zijn dit niettemin de uitgangspunten bij de regeling zoals die nu geldt.

3 Uitvoering van de regeling

De regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is opgezet om het studiesucces van mbo-studenten op het hbo te vergroten. Toepassing van de regeling is bij hogescholen belegd: zij kunnen mbo-studenten op basis van de regeling de toegang tot opleidingen ontzeggen én hebben de mogelijkheid om door middel van deficiëntieonderzoek diezelfde studenten wel toe te laten. Het is aan hogescholen om deficiëntieonderzoeken vorm te geven en daarover te communiceren.

Hogescholen zijn in dit onderzoek via een telefonisch interview gevraagd naar hun ervaringen, hun beleving van de huidige situatie en hun voorkeuren ten aanzien van een vervolg op de regeling. In totaal zijn er veertien instellingen geïnterviewd. Zes instellingen geven invulling aan de nadere vooropleidingseisen (waarvan twee binnen hetzelfde verband). Eén hogeschool zou graag nadere vooropleidingseisen stellen maar biedt geen opleidingen binnen de zeven routes en zeven instellingen gaven geen invulling aan de regeling. De geïnterviewde scholen trekken gezamenlijk 80 procent van de mbo-studenten die via een route naar het hbo stromen.

Naast de hbo-instellingen zijn er ook mbo-instellingen geïnterviewd. Deze instellingen zijn 'leveranciers' van een aantal van de geïnterviewde hbo-instellingen. Doel van de interviews was om hun kennis en mening over de regeling op te tekenen.

3.1 Hogescholen die invulling geven aan de regeling

Er zijn zes hogescholen geïnterviewd die invulling geven aan de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo. Er worden daarbij twee varianten gebruikt, kennis/havo-toetsen en de studiekeuzecheck (SKC), die verschillend worden ingezet.

Bij drie instellingen worden deficiëntieonderzoeken ingevuld met kennistoetsen. Voor twee instellingen geldt dat zij deel uitmaken van een samenwerkingsverband en dat binnen dit verband besloten is de regeling gezamenlijk invulling te geven door middel van toetsen die voor mbo-studenten, havisten en vwo'ers gelijk zijn.[11] De toetsen worden per opleiding vastgesteld en gelden voor alle opleidingen binnen de samenwerkende instellingen. Op de website toelatingstoetsen.nl is alle informatie gecentraliseerd. Voor studenten kost het 60 euro om een toets te doen. De toetsen staan in principe los van de SKC.

De derde hogeschool toetst studenten in de routes met nadere vooropleidingseisen op havo-vakniveau. Dit doet ze alleen voor studenten die de bachelor instromen. Men heeft nagevraagd of er ook voor de Associate degree (Ad) deficiëntieonderzoeken moesten worden afgenomen. Ondanks het bevestigende antwoord van het ministerie van OCW heeft men besloten dat niet te doen. Ad-opleidingen zijn volgens deze hogeschool namelijk praktischer van aard en sluiten beter aan op mbo-instroom. Bovendien zitten de Ad-opleidingen met name in domeinen waar men minder strenge toelating wilde. Gekozen is voor een centrale aanpak binnen de hogeschool omdat de betrokken sectoren van mening verschilden: één wilde strenge toelating, één juist vrije toelating en de andere zat er tussenin. De kosten voor het maken van een toets bedragen 55 euro voor de student. De toetsen staan in principe los van de SKC.

Waar de hogescholen die kennistoetsen afnemen gekozen hebben voor een centrale aanpak, doen drie hogescholen die invulling geven via de SKC dat juist decentraal. Eén hogeschool heeft gekozen voor het invullen van de regeling middels een extra toets voor studenten in de zeven stromen binnen de SKC. Hoe die toets eruit ziet, is zowel qua vorm als qua inhoud aan de betrokken opleiding. Resultaten van de toets worden betrokken bij het SKC-advies en zijn niet bindend.

11 Voor één van de geïnterviewde instellingen geldt dat zij recentelijk gefuseerd zijn. In de studentstromen (zie hoofdstuk 5) zijn zij nog als twee instellingen opgenomen.

De tweede hogeschool doet het op een soortgelijke manier, namelijk middels een extra element binnen de SKC, waarbij zowel inhoud als vorm decentraal worden bepaald. Verschil bij deze hogeschool is dat het studieadvies wél bindend kan zijn als niet voldoende wordt gescoord op de 'toets'. Gezien het geringe aantal studenten dat met zo'n toets te maken heeft, wordt soms een extern bureau ingehuurd om een toets te vervaardigen. De kosten hiervoor worden op de student verhaald.

De derde hogeschool heeft ervoor gekozen de reeds bestaande SKC van de instelling bindend te maken voor de studenten in de zeven routes. Zij doen naast de studiekeuzevragenlijst, motivatiebrief en een gesprek dus geen extra inhoudelijke toets. Reden hiervoor is dat de hogeschool een extra kennistoets niet nodig achtte. Leerhouding en motivatie zouden belangrijker zijn. Gezien het (zeer) geringe aantal studenten waarop het betrekking heeft binnen deze hogeschool wordt over deze invulling van de regeling niet nader gecommuniceerd richting aankomend studenten en het mbo.

Waarom geven hogescholen invulling aan de regeling? De meest genoemde reden is de aanname dat ze daartoe verplicht waren. Veelal op advies van juristen die aangaven dat de regeling géén kan-bepaling betrof zoals de VH in de brief van december 2014 stelde. Voor de hogescholen die de regeling gezamenlijk invulling geven, geldt dat ze de regeling als een middel zien om uitval tegen te gaan, in samenhang met andere middelen. De regeling is opgenomen in het gezamenlijk regionaal convenant in de regio, om onderlinge concurrentie te voorkomen.

Hogescholen die een havo/kennistoets hanteren, nemen samen jaarlijks bij ongeveer 250 studenten een toets af. Bij de ene hogeschool haalt ongeveer 40 procent de toets niet, bij de samenwerkende hogescholen haalt bijna 70 procent de toets niet. Studenten die de toets niet halen, worden niet toegelaten tot de betreffende studie. Er is geen zicht op wat niet-toegelaten studenten gaan doen. Voor de betrokken opleidingen geldt dat de instroom na invoering van de toetsen duidelijk is afgenomen, vaak tot minder dan tien mbo-studenten uit een route. Rendementen voor de routes zijn door deze lage aantallen per instelling niet betrouwbaar vast te stellen. Hogescholen die de regeling invullen via de SKC zien nauwelijks veranderingen. In het geval dat een bindend advies gegeven kan worden, wordt deze veelal niet gegeven. In alle gevallen geldt dat de aantallen volgens betrokkenen te klein zijn om betrouwbare uitspraken te doen.

Hoe denkt men over de regeling? Hier is een duidelijke scheiding te zien. Een deel van de hogescholen die de regeling uitvoert, is enthousiast en zou de regeling graag uitbreiden. Men ziet de uitval in het eerste jaar gemiddeld genomen binnen de hogeschool teruglopen en wil dus alle ingezette middelen behouden, óók de regeling. Niettemin tekenen ook deze hogescholen aan dat nader onderzoek nodig is om uitbreiding/aanpassing van het aantal routes te onderbouwen. Tevens schetsen zij het dilemma dat het enerzijds aantrekkelijk is om per opleiding maatwerk te leveren aangezien niet alle overgangen getoetst hoeven te worden, en dat anderzijds uniformiteit en helderheid voor studenten en medewerkers minstens zo belangrijk is. Daarnaast geven deze hogescholen aan dat het vreemd zou zijn als terug wordt gegaan naar de situatie waarin voor mbo-studenten géén aanvullende eisen gelden en voor havisten en vwo'ers wél.

Andere hogescholen die de regeling uitvoeren, zijn beduidend minder enthousiast. Niet-verwante doorstroom is wat deze hogescholen betreft niet het probleem. Er zijn verwante stromen waar evenveel, zo niet meer, studenten uitvallen. Daarbij sluit de verwantschapsdefinitie volgens hen niet goed aan bij praktijk, want wanneer is iets wel/niet verwant? Voor studenten levert het nogal eens onduidelijkheden op in welk mbo- en hbo-domein ze vallen. Ook komt het voor dat opleidingen veranderen van domein- of sectorindeling, waardoor ze het ene jaar wel en het andere jaar geen nadere vooropleidingseisen stellen. Op de werkvloer is dit soms lastig uit te leggen.

De uitvoering van nadere vooropleidingseisen kent een aantal praktische hobbels. De hogescholen die gezamenlijk kennistoetsen hanteren, geven bijvoorbeeld aan dat het veel tijd en moeite kostte om de gezamenlijke aanpak bij alle instellingen en opleidingen tussen de oren te krijgen. Hogescholen die de regeling decentraal invullen, en zo dus meer 'maatwerk' zouden kunnen leveren, geven aan dat het lastig is om helder en eenduidig te communiceren. Vorm en inhoud kan immers per opleiding verschillen.

Alle hogescholen die de regeling uitvoeren, geven aan dat er behoefte is aan duidelijkheid. Met name wat betreft de uitvoering: moet de regeling worden uitgevoerd of mag de regeling worden uitgevoerd? De voorkeur van deze hogescholen gaat uit naar een landelijke, voor alle hogescholen, gelijke aanpak. Herkenbaarheid en voorspelbaarheid voor studenten wordt als belangrijkste uitgangspunt ervaren. Men herkent de voordelen van 'maatwerk' maar ziet er (in de praktijk) ook de nadelen van.

Geadviseerd wordt de vergelijking te blijven maken met havisten: onder de regeling vallen nu stromen waar voor havisten en vwo'ers géén eisen gelden en omgekeerd. Dit werkt verwarrend. Ook zou nagedacht kunnen worden over het moment waarop de nadere vooropleidingseisen van toepassing zijn. Een aantal hogescholen geeft aan dat het beter zou zijn als de vooropleidingseisen bezien worden in het licht van een betere voorbereiding (betere studiekeuze) op het hbo en minder als een poortwachtfunctie. Een aantal hogescholen geeft aan eigenlijk niet te willen tegenhouden maar juist bewust te maken. Het perspectief van de studiekiezer (versterking van het keuzeproces en van de voorbereiding op de studie) zou wat hen betreft voorop moeten staan bij een herziening van de regeling.

In het kader van 'ondersteunen in plaats van blokkeren' worden de keuzedelen vaak genoemd die nu in het mbo worden ingevoerd. Via keuzedelen zouden studenten beter voorbereid kunnen worden waardoor nadere vooropleidingseisen niet langer nodig zijn.

3.2 Hogescholen die de regeling niet kunnen toepassen

Onder de geïnterviewde hogescholen bevond zich één hogeschool die graag nadere vooropleidingseisen aan mbo-studenten zou stellen, maar dat nu niet kan omdat het geen opleidingen biedt in de geselecteerde hbo-sectoren. Volgens deze hogeschool is de situatie 'oneerlijk' aangezien zij wel eisen mogen stellen aan havisten en vwo'ers die 'niet-verwant' kiezen, maar niet aan mbo-studenten.

De nadruk voor deze hogeschool ligt op de vergelijking met de havist. Men zou dan ook graag uitbreiding van de nadere vooropleidingseisen naar de (eigen) groene sector zien. Het liefst zou de hogeschool op een zo laag mogelijk niveau bepalen of er toelatingstoetsen nodig zijn of niet: op opleidingsniveau dus.

Wat betreft het toelaten van studenten wordt bij een aantal opleidingen met mbo-studenten een studiekeuzecheck-gesprek gevoerd. Onduidelijk is of men zich er ook aan de gegeven adviezen houdt.

De hogeschool verwacht dat de keuzedelen die in het mbo ontwikkeld worden een positieve invloed zullen hebben op de doorstroom naar het hbo. De hogeschool ontwikkelt deze keuzedelen mee met de roc's.

3.3 Hogescholen die geen invulling geven aan de regeling

Er zijn zeven hogescholen geïnterviewd die géén invulling aan de regeling geven. Voor deze hogescholen was dat een bewuste keuze. Aan die keuze liggen uiteenlopende redenen ten grondslag. Voor de hogescholen in de vijf grootste gemeenten van Nederland (G5) geldt dat zij onderling hebben afgesproken geen invulling te geven. De regeling zou op te weinig studenten van toepassing zijn, die bovendien niet meer uitvallen dan andere groepen studenten. Daarnaast had men al grote investeringen in de SKC gepleegd.

Andere hogescholen – buiten de G5 – geven aan dat zij hebben gekeken wat andere scholen deden (veelal die uit de G5) en hebben die lijn gevolgd. Ook zij geven aan dat de SKC al maatwerk biedt én dat de gekozen routes niet de studenten bevatten die het vaakst uitvallen. Daarnaast is het principe genoemd dat een individuele student niet afgerekend zou mogen worden op wat de groep doet en één hogeschool geeft aan dat het rendement van de routes binnen de eigen instelling geen aanleiding gaf om de regeling in te vullen.

Hogescholen die de regeling geen invulling geven, verwijzen veelal naar de brief van de Vereniging Hogescholen van december 2014 waarin staat dat de regeling een zogeheten 'kan-bepaling' betreft.

Gevraagd naar hun mening over de regeling geven de zeven hogescholen aan dat zij 'niet-verwante' doorstroom een raar startpunt vinden voor de regeling. Wat deze hogescholen betreft is dit geen goede voorspeller voor studiesucces: ten eerste is verwant/niet-verwant moeilijk vast te stellen en ten tweede zijn er verwante stromen die het minstens zo slecht doen. Ook staat niet vast dat uitval veroorzaakt wordt door inhoudelijke deficiënties.

Wat betreft de deficiëntieonderzoeken wijzen de zeven hogescholen erop dat het ontbreken van een inhoudelijk kader mogelijk leidt tot rechtsongelijkheid voor de student: bij de ene hogeschool kan er op hele andere zaken getoetst worden dan bij een ander. Sowieso is het lastig vast te stellen waarop mbo-studenten in dit kader getoetst zouden moeten worden. Havo-toetsen zijn wat deze groep betreft niet geschikt, maar welke toetsen wel? Ook vrezen de hogescholen shopgedrag van studenten die op zoek gaan naar het 'makkelijkste' deficiëntieonderzoek.

Wat deze groep hogescholen betreft ligt de nadruk op de doorstroom mbo-hbo an sich. En wordt vanuit daar bekeken welke stromen niet goed lopen en waarom. Wat deze groep betreft is deze regeling niet het middel om de doorstroom mbo-hbo te verbeteren. Zeker in een tijd waarin net sterk is ingezet op de SKC.

Het advies van deze groep hogescholen is dan ook: stop met deze regeling. Er is volgens hen nauwelijks toegevoegde waarde qua studiesucces, de grootste problemen liggen qua studiesucces bij verwante doorstroom. Bovendien vraagt deze groep hogescholen zich af in hoeverre de problemen alleen bij mbo'ers liggen: uitvalcijfers van havisten en mbo-studenten groeien naar elkaar toe. Er is meer inzicht nodig in wat er daadwerkelijk gebeurt, bij wie én waarom.

Ook wordt in dit kader genoemd dat de regeling een motie van wantrouwen richting de mbo-student behelst. Aparte toetsen zouden zelfs fundamenteel onjuist zijn aangezien mbo-4 kwalificeert voor hbo. Bovendien zou de regeling de verkeerde timing hebben: het stellen van nadere vooropleidingseisen gebeurt als de studiekeuze al gemaakt is, terwijl er juist winst te behalen valt eerder in de mbo-studie en het studiekeuzeproces. Men wil niet 'voor de poort selecteren'.

Wel heeft men de behoefte om studiesucces te vergroten. Er zou dan echter meer fundamenteel over doorstroom nagedacht moeten worden, zowel wat betreft mbo-hbo als havo-hbo. Wie vallen eruit en vooral waarom vallen studenten uit? Pas dan kunnen de juiste instrumenten worden ingezet. Het zou volgens deze groep positief zijn als hogescholen meer zelf kunnen bepalen zodat meer maatwerk geboden kan worden, maar tevens wordt de voorkeur uitgesproken om zo min mogelijk regionale verschillen uit te lokken.

Indien ervoor gekozen wordt om de regeling niet te stoppen, dan opteert deze groep hogescholen voor (1) het behouden van de kan-bepaling (2) het aantal routes beperkt te houden en (3) een betere onderbouwing voor de routes te geven. Uitbreiding naar verwante doorstroom acht men niet haalbaar en niet wenselijk omdat (nog) niet duidelijk is wat de oorzaak van uitval is en dus ook niet of het aan inhoudelijke deficiënties ligt.

Andere oplossingen zijn wat deze groep hogescholen betreft ook denkbaar. Met name van de keuzedelen wordt veel verwacht. Keuzedelen worden als een adequaat middel gezien om mbo-studenten te laten snuffelen aan het hbo en als een trigger om mbo'ers te laten *groeien*. Het is een kans voor mbo en hbo om elkaar te ontmoeten en leren kennen en vervolgens het eigen onderwijs erop aan te passen.
Een aantal scholen noemt een pre-bachelor, of iets soortgelijks, een oplossingsrichting. Bijvoorbeeld door gezamenlijk onderwijs in laatste jaar mbo en eerste jaar hbo, ook inhoudelijk.

3.4 Mbo-instellingen over de regeling

Om een beeld te krijgen van hoe mbo-instellingen aankijken tegen de regeling zijn medewerkers van vijf instellingen geïnterviewd.

De kennis bij mbo-geïnterviewden van de regeling dient overwegend geactiveerd te worden. Men kent de regeling doorgaans alleen op hoofdlijnen en weet meestal niet of en hoe hogescholen in de regio de regeling toepassen.

Alle geïnterviewden geven aan dat men de mbo-student graag goed wil voorbereiden op het hbo. En dus ook op nadere vooropleidingseisen. Echter, als hogescholen er verschillend invulling aan geven en soms ook nog binnen hogescholen verschillend invulling aan wordt gegeven, dan kan er géén algemene voorbereiding op het mbo plaatsvinden. Men laat het dan ook aan het persoonlijk contact tussen de student en studieloopbaanbegeleider of aan de intake bij het hbo over om nadere informatie te geven over vooropleidingseisen als blijkt dat er een wens is tot een niet-verwante doorstroom.

Al met al geven geïnterviewden aan dat de regeling geen onderwerp van gesprek is binnen de eigen instelling (een 'non-topic'). Men ziet het overwegend als een uitvoeringszaak voor het hbo.

Wel staat men stil bij de principes áchter de regeling. Er wordt op gewezen dat de regeling nu van toepassing is op studenten die waarschijnlijk heel bewust gekozen hebben voor een niet-verwante studie en dus juist gemotiveerd zijn. Vervolgens worden deze studenten 'afgetoetst' op hetgeen waarvan bij voorbaat vaststaat dat ze een achterstand hebben: de inhoud. Geïnterviewden stellen hier grote vraagtekens bij.

Sowieso komt men terug op de regel: mbo-4 leidt op voor hbo. Men herkent dat het niet goed gaat bij bepaalde overgangen. Men zou echter veel liever zien dat daar een gesprek over plaatsvindt en dat mbo en hbo gezamenlijk zoeken naar een oplossing, dan om de student simpelweg 'af te toetsen'. Daarbij stellen geïnterviewden dat je met een havo-toets alleen studenten selecteert die goed zijn in het maken van toetsen. Dat terwijl de meeste mbo-4 studenten het laatste jaar op stage zijn en leren in de praktijk. Dat is een andere vorm van leren. Een geïnterviewde stelt dat het opwerpen van een theoretische drempel in dit geval tot vraagtekens leidt. Het zou volgens de geïnterviewde moeten gaan om de vraag: wat wil je dat een mbo-student op het hbo bereikt? Dat hij/zij een havist wordt? Of dat hij/zij zijn/haar relevante kennis en kunde kan inzetten? En dat je vervolgens met elkaar kijkt hoe je zorgt dat de overgang/aansluiting beter verloopt. Dat is wat mbo-instellingen betreft een gezamenlijk onderwerp voor mbo en hbo. Men wijst daarbij op de mogelijkheden van de keuzedelen, maar wijst erop dat die vooralsnog domeinspecifiek worden ingevuld en voor niet-verwante doorstroom weinig soelaas bieden.

3.5 Conclusies

- In de praktijk is een diffuse situatie ontstaan met betrekking tot de regeling. Het was/is voor hogescholen niet helder of de regeling nu wel of niet verplichtte tot een deficiëntieonderzoek. Hogescholen hebben dat in de praktijk verschillend geïnterpreteerd. Dit heeft geleid tot een sterk wisselende wijze van uitvoering bij hogescholen.

- Hogescholen die de regeling invullen doen dat 1) centraal aangestuurd via kennis/havo-toetsen of 2) op decentraal niveau via inbedding in de SKC. Zo'n 250 mbo-studenten doen jaarlijks een kennistoets, van hen haalt 40-70 procent de toets niet. Enkele tientallen studenten komen via de SKC in aanraking met de nadere vooropleidingseisen. Hiervan krijgen volgens instellingen enkele een negatief advies.
- Van de groep hogescholen die de regeling invoert is een deel positief. Zij zien de uitval gemiddeld dalen en willen alle ingezette middelen behouden, óók de regeling. Het andere deel is minder/niet enthousiast.
- Uit de interviews blijkt dat de regeling veel vragen oproept bij instellingen. De volgende vragen en aandachtspunten zijn in bijna elk interview teruggekomen:
  - Is niet-verwante doorstroom daadwerkelijk het probleem? Bij verwante doorstroom zien instellingen ook veel (en soms meer) uitval.
  - Hoe stel je verwantschap vast? Studies wisselen soms van domein of sector: wat zegt dat?
  - Hoe stel je deficiënties van mbo-studenten vast? Mag je ze gelijkstellen met havisten en mbo'ers een havo-toets voorleggen?
  - Waarom gelden voor havisten nadere eisen die niet voor mbo-studenten gelden en omgekeerd?
  - Hogescholen zoeken naar een balans in enerzijds maatwerk in een decentrale aanpak en anderzijds uniformiteit in een zelfde centrale, landelijke aanpak. Een ongelijke aanpak wordt richting studenten niet fair gevonden.
  - Het is voor studenten onduidelijk welke hogescholen nadere vooropleidingseisen stellen en welke verschillen er in deficiëntieonderzoek zijn.
  - De regeling leidt tot hoge kosten voor het administratief regelen, opzetten en uitvoeren van deficiëntieonderzoeken bij een kleine groep studenten.
- Zorgen van hogescholen die de regeling niet toepassen, zie je terug bij hogescholen die de regeling wel invulling hebben gegeven.

- Iedereen wil graag studiesucces vergroten maar de vraag is hoe? Men benadrukt dat niet duidelijk is waarom studenten uitvallen en dus ook niet of het aan verwantschap ligt én deficiënties.
- Een hogeschool die de regeling wil toepassen maar dat nu niet mag maakt vooral vergelijking met havisten.
- Gedeelde behoefte aan duidelijkheid.
  - Is de regeling een kan-bepaling of niet?
  - Graag kan-bepaling behouden.
  - Voorkeur voor landelijke aanpak boven maatwerk per instelling/opleiding.
- Andere mogelijkheden verkennen: aansluiting via keuzedelen verbeteren.
- MBO wijst erop dat nu studenten worden 'afgetoetst' op zaken waarvan bij voorbaat vaststaat dat ze daar een achterstand hebben: inhoud. Geeft schijnzekerheid.
- Regeling is non-topic voor mbo: te complex om bij te houden welke hogeschool wat doet per opleiding. Niet mogelijk om studenten tijdens mbo-opleiding voor te bereiden.
- MBO wil graag meer aandacht voor aansluiting in het algemeen. Herkent dat bepaalde overgangen niet goed zijn, daar moeten mbo en hbo samen iets aan doen.

4 Studenten over nadere vooropleidingseisen

Studenten uit de domeinen Techniek en procesindustrie; Handel en ondernemerschap; Economie en administratie, Zorg en welzijn en Voedsel, natuur en leefomgeving die potentieel met de regeling te maken hebben gehad, is via een online enquête gevraagd in hoeverre ze bekend zijn met de regeling, hoe en door wie ze over de regeling geïnformeerd zijn, wat ze van de regeling vinden, of ze met de regeling te maken hebben gehad en waar dat toe geleid heeft.

Bijna 2.500 studenten hebben de enquête ingevuld. De resultaten van de enquête laten zien dat mbo-studenten bekend zijn met het feit dat er bij een aantal opleidingen toelatingseisen gesteld worden (zoals de pabo) en dat er in sommige gevallen geselecteerd wordt (numerus fixus). Het verschil met de nadere vooropleidingseisen mbo-hbo blijkt voor studenten echter lastig te maken. Gezien de resultaten zoals gerapporteerd in de voorgaande hoofdstukken wellicht niet onverwacht; de regeling geldt immers voor zeven van de 112 mogelijke routes tussen mbo-domeinen en hbo-sectoren en er zijn slechts zes hogescholen die de regeling toepassen.

Ongeveer een kwart van de bevraagde studenten geeft aan bekend te zijn met de nadere vooropleidingseisen. Van hen geeft een derde aan dat ze te maken hebben gehad met nadere vooropleidingseisen. Afgaande op de open vragen die gesteld zijn, gaat het dan meestal om de toelatingstoetsen voor de pabo dan wel een selectieonderzoek voor numerus fixus opleidingen. Dit maakt dat de uitkomsten van de enquête wat betreft de nadere vooropleidingseisen niet betrouwbaar zijn. Ondanks de uitleg in de enquête, blijkt het onderscheid voor studenten veelal moeilijk te maken is. Wanneer gelden nu welke eisen en toetsen en voor wie?

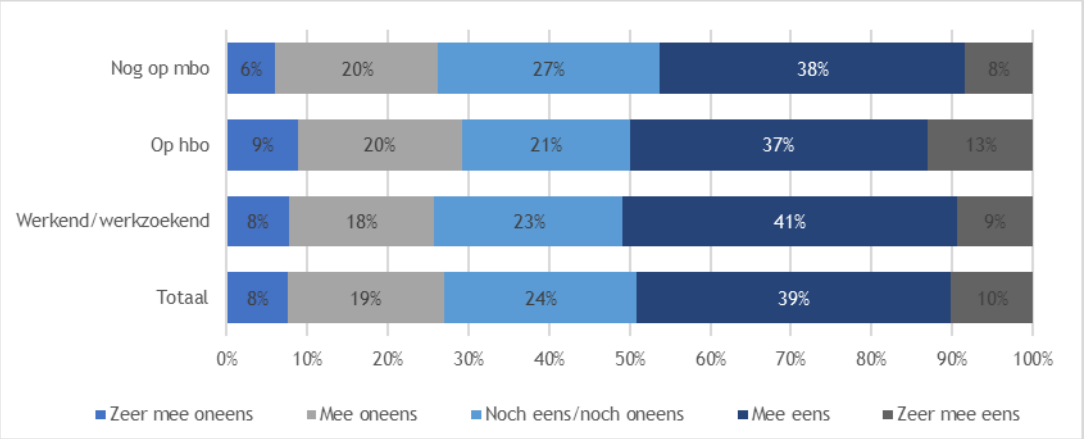

Figuur 4.1 Meningen ten opzichte van het stellen van nadere vooropleidingseisen in het hbo bij niet-verwante mbo-opleidingen (n = 2.310)

Interessant is het feit dat ongeveer de helft van de respondenten aangeeft het er (zeer) mee eens te zijn dat eisen worden gesteld bij niet-verwante doorstroom van mbo naar hbo. Dit geldt voor zowel studenten die nog op het mbo zitten, als degenen die werken of naar het hbo zijn doorgestroomd.[12] Zo'n 30 procent is (zeer) tegen. Achter deze meningen blijken echter uiteenlopende redenaties schuil te gaan.

Uit de toelichtingen op de antwoorden blijkt dat het voor sommige studenten een duidelijk zaak is. Het niveauverschil zou simpelweg te groot zijn en 'dus' moeten er extra eisen gesteld worden. De volgende citaten zijn exemplarisch:

12 Studenten zijn ingedeeld of ze nog op het mbo zitten, een vervolgstudie zijn gaan doen op het hbo, of ze – na een mbo opleiding – zijn gaan werken of werkzoekend zijn Alle 3 de groepen zijn ongeveer even groot (550 tot 600 studenten).

> “Logisch toch. Je mag met je b rijbewijs toch ook niet motor rijden”

> “Als je bepaalde basiskennis mist, kan een HBO opleiding erg moeilijk worden. Het is goed dat je een bepaalde vooropleiding moet doen.”

Andere studenten stellen vragen bij de waarde van toetsen om studiesucces te bepalen en geven aan dat een mbo-student relatief vroeg voor een sector/domein kiest. Die keuze zou wat deze studenten betreft niet bepalend moeten zijn voor hun verdere onderwijscarrière. De volgende citaten zijn exemplarisch:

> “Als je naar het mbo gaat ben je rond de 16/17 jaar. Door het moeilijker te maken om nog van sector te veranderen beperk je iemand heel erg in zijn/haar carrière. …, ze laten niet zien hoe gemotiveerd je bent en hoe makkelijk je de stof van een compleet andere studie overneemt. Ik ben van een mbo opleiding doktersassistent naar een hbo opleiding Human resource management gegaan. … een rekentoets of taaltoets had echt niet kunnen voorspellen dat het een succes werd. Laat in plaats van een toets studenten onderbouwen waarom ze voor een studie kiezen en wat zij in huis hebben om het te halen.”

> “Op je 12e jaar moet een keuze gemaakt worden welke richting je op wil. Dit is in mijn optiek veel te vroeg om zo’n grote beslissing te maken. Het zou goed kunnen dat je in 8 jaar tijd … een hele andere interesse ontwikkelt. Door eisen te stellen worden leergierige jongeren al buitengesloten om elke opleiding te kunnen kiezen die zij willen.”

Vaak wordt de vergelijking met havisten gemaakt, zoals door deze student:

> “Aan de ene kant eens, want je moet een juiste basiskennis hebben, maar aan de andere kant hebben leerlingen die van havo af komen ook geen basiskennis over die richting en moeten ook mbo studenten een kans krijgen om een andere richting op te kunnen gaan”

Veel studenten lijken te denken dat mbo-studenten direct afgewezen worden. Het volgende citaat is exemplarisch.

> “Ik vind het logisch en zeer goed dat er gekeken wordt of een student de studie en het niveau van het HBO aankan. Op deze manier wordt (hopelijk) gezorgd voor minder grote uitval en daarbij krijgen alle studenten een eerlijke kans. Wanneer er direct wordt afgewezen op je vooropleiding krijg je geen kans om je te bewijzen en op deze manier wel. Ik ben het dus zeer eens met deze vooropleidingseisen”

Al met al laat de enquête zien dat studenten geen duidelijk beeld hebben van de nadere vooropleidingseisen en dat ze deze moeilijk kunnen onderscheiden van soortgelijke regelingen als de toetsen voor de pabo en selectie bij numerus fixus opleidingen. Ook lijken studenten geen duidelijk beeld te hebben van de regels die gelden voor de doorstroom naar het hbo, zowel vanuit het mbo als vanuit de havo.

5 Studentstromen, uitval & switch

Dit hoofdstuk brengt de studentstromen in beeld van mbo naar hbo en voor de zeven routes in het bijzonder. Kernvragen zijn in hoeverre de doorstroom is veranderd én of uitval- en switchpercentages zijn afgenomen.

Om de uitkomsten van context en vergelijksmateriaal te voorzien, bestaat het hoofdstuk uit twee delen. Gestart wordt met alle mbo-4 studenten die een diploma ontvangen en door zouden kunnen stromen naar het hbo. Deze groep wordt afgepeld naar het aantal studenten dat per domein daadwerkelijk is doorgestroomd en hoeveel studenten er jaarlijks in elk van de zeven routes zit. Vervolgens wordt vanuit hbo-kant bekeken met welke andere groepen deze studenten het hbo instromen en hoe ze het in vergelijking met die andere groepen doen in termen van uitval en switch.

Belangrijk om te vermelden is dat er gerapporteerd wordt op basis van *cohortinformatie*. Dit betekent dat waar het gaat om mbo-gediplomeerden de jaartallen weergeven in welk jaar de betreffende groep studenten het mbo-4 diploma behaald heeft. Anders gezegd, de jaartallen slaan daar op de *diploma-cohorten*. Waar het gaat om studenten op het hbo, geven de jaartallen weer wanneer studenten op het hbo zijn gestart. De jaartallen betreffen dan *instroomcohorten*.

5.1 Wie stromen er vanuit het mbo via een route door naar het hbo en wie niet?[13]

Jaarlijks krijgen tussen de 50.000 en 60.000 mbo-4 studenten een bol-diploma. Figuur 5.1 laat zien dat dit aantal over de jaren stijgt.

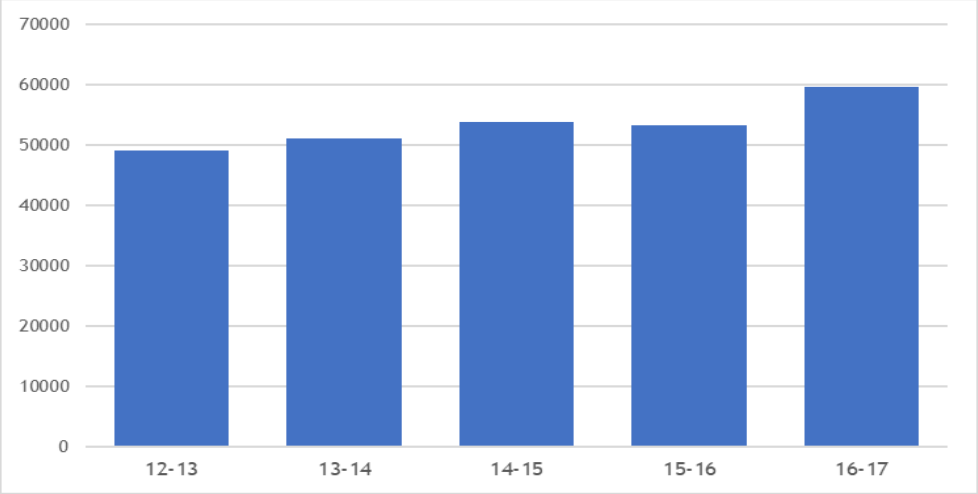

Figuur 5.1 Aantal gediplomeerden mbo bol niveau 4 per schooljaar

Het mbo kent zestien domeinen. De meeste mbo-4 studenten volgen een opleiding binnen het domein Zorg en Welzijn en binnen de twee economische domeinen (Economie en administratie en Handel en ondernemerschap). Binnen deze domeinen worden dan ook de meeste diploma's afgegeven, zoals figuur 5.2 laat zien. Jaarlijks krijgen zo'n 14.000 studenten een niveau 4 diploma binnen het domein Zorg en welzijn en hetzelfde aantal studenten ontvangt jaarlijks dat diploma binnen de twee genoemde economische domeinen.

13 We rapporteren het aantal gediplomeerden t/m studiejaar 2016/2017. De studenten die in 2016/2017 een diploma ontvangen zijn degene die in 2017/2018 in kunnen stromen op het hbo. Zo zijn de groepen waarover in 5.1 en 5.2 gerapporteerd wordt gelijk.

De andere dertien mbo-domeinen zijn beduidend kleiner. Jaarlijks diplomeren bijvoorbeeld zo'n 4.000 studenten binnen het domein Media en vormgeving en zo'n 2.500 binnen het domein Veiligheid en sport. Bij de meeste domeinen neemt het aantal diploma's over de jaren toe, in lijn met de landelijke trend.

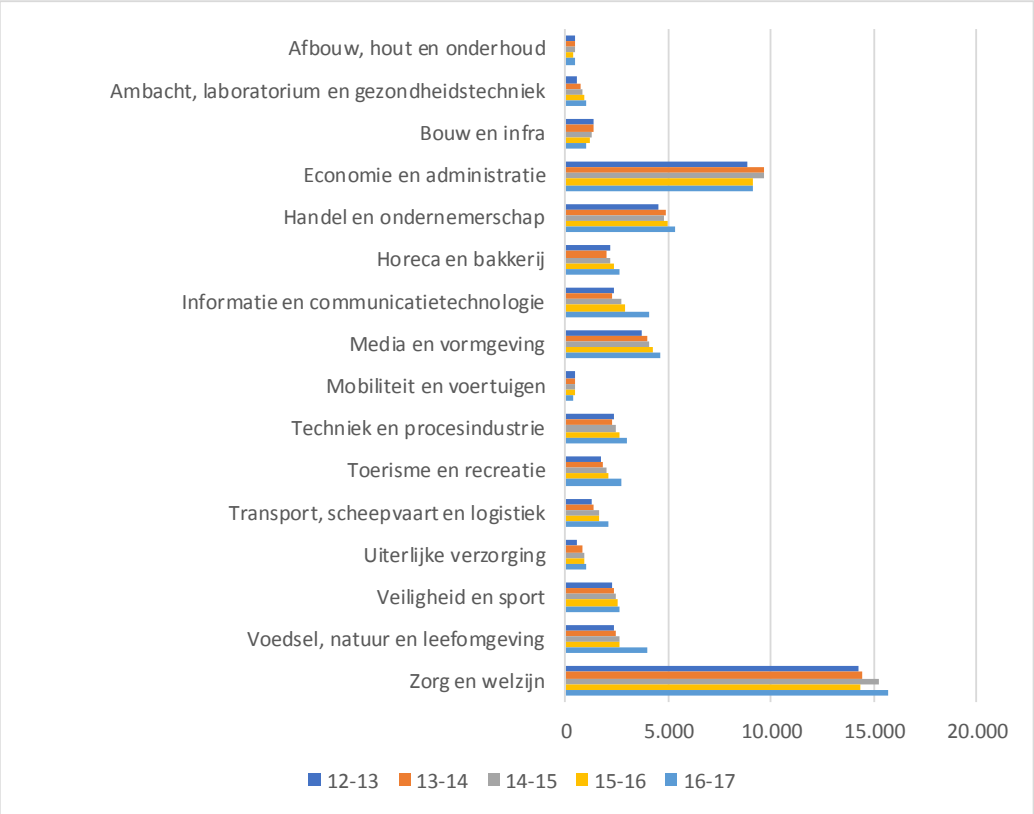

Figuur 5.2 Aantal gediplomeerden mbo bol niveau 4, per domein

Studenten met een mbo-4 diploma kunnen doorstromen naar het hbo. Zij kunnen dit *direct* doen na het behalen van hun mbo-4 diploma, ze kunnen ook een x-tal jaren later, *indirect*, doorstromen.

In 2012 stroomde bijna 50 procent van de mbo-4 gediplomeerden *direct* door naar het hbo. Dat aandeel is daarna afgenomen, met een duidelijke knik in studiejaar 2014-2015. Vanaf dat jaar ligt het aandeel gediplomeerden dat direct doorstroomt naar het hbo op 41 procent. De *indirecte* doorstroom ligt rond de acht á negen procent.

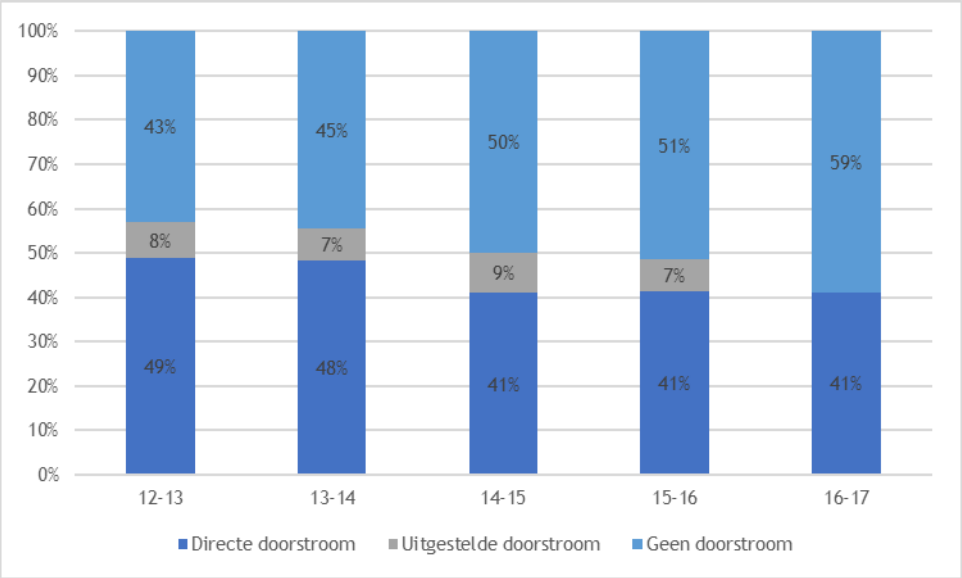

Figuur 5.3: Directe en indirecte doorstroom per diplomacohort mbo niveau 4

De regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is zoals eerder aangegeven van toepassing op studenten die door willen stromen naar het hbo vanuit vijf domeinen. Dit zijn:

- economie en administratie;
- handel en ondernemerschap;
- techniek en procesindustrie;
- voedsel, natuur & leefomgeving;
- zorg en welzijn.

Er blijken flinke verschillen te zijn in doorstroompercentages. Vanuit Voedsel, natuur en leefomgeving stroomt gemiddeld zo'n 35 procent van de studenten *direct* door, in studiejaar 2014/2015 was dat 30 procent. Bij het grootste domein, Zorg en welzijn, is de directe doorstroom teruggelopen van zo'n 45 procent in 2012 naar 35 procent in 2016. Bij Techniek en procesindustrie schommelt de doorstroom rond de 40 procent. Binnen de economische domeinen wordt duidelijk het meeste doorgestroomd. Bij Economie en administratie stroomde in 2012 en 2013 zo'n 60 procent door en in 2015 en 2016 nog zo'n 55 procent. Bij Handel en ondernemerschap schommelt de directe doorstroom rond de 50 procent.

Wat betreft doorstroompercentages binnen de vijf domeinen zien we dan ook een soortgelijk patroon als bij de doorstroom in het algemeen: een flinke dip in 2014-2015, daarna stabiliseert het.

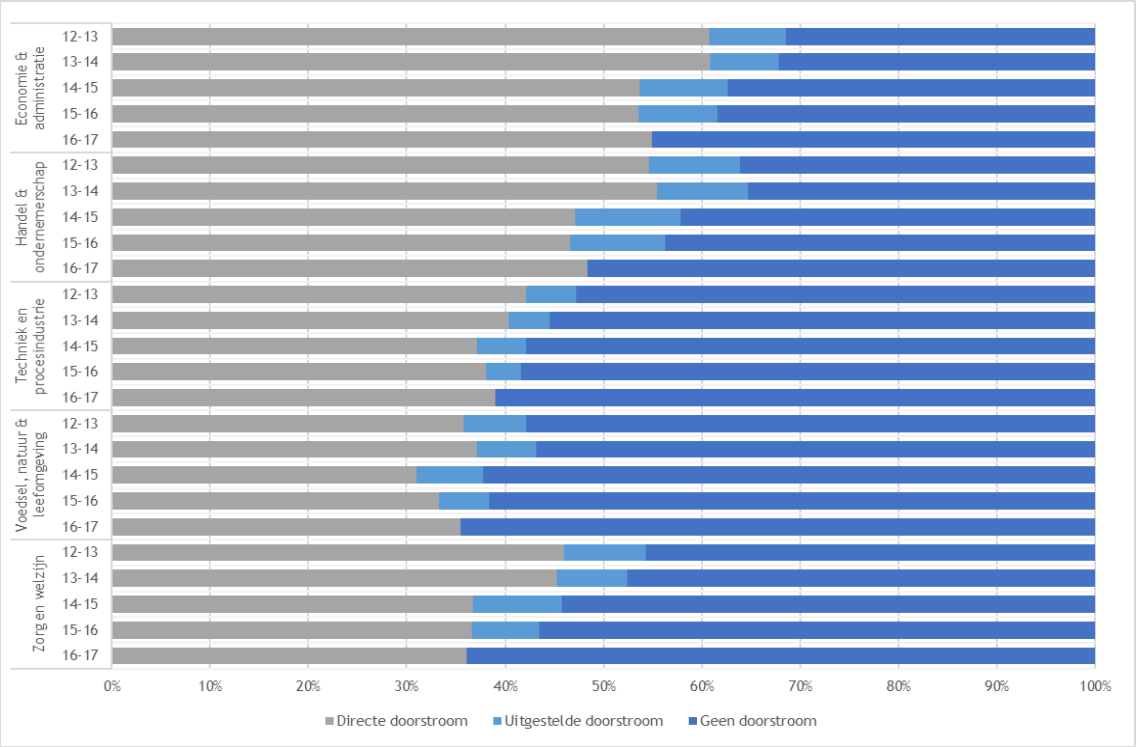

Figuur 5.4: Directe en indirecte doorstroom per diplomacohort mbo niveau 4 voor domeinen met nadere vooropleidingseisen

Ook bij de elf domeinen waar geen nadere vooropleidingseisen voor gelden zien we duidelijke verschillen in doorstroompercentages. In sommige gevallen stroomt meer dan de helft van de studenten met een mbo-4 diploma door, in andere nog geen kwart. Tevens zien we in alle domeinen de dip in 2014-2015 terug.

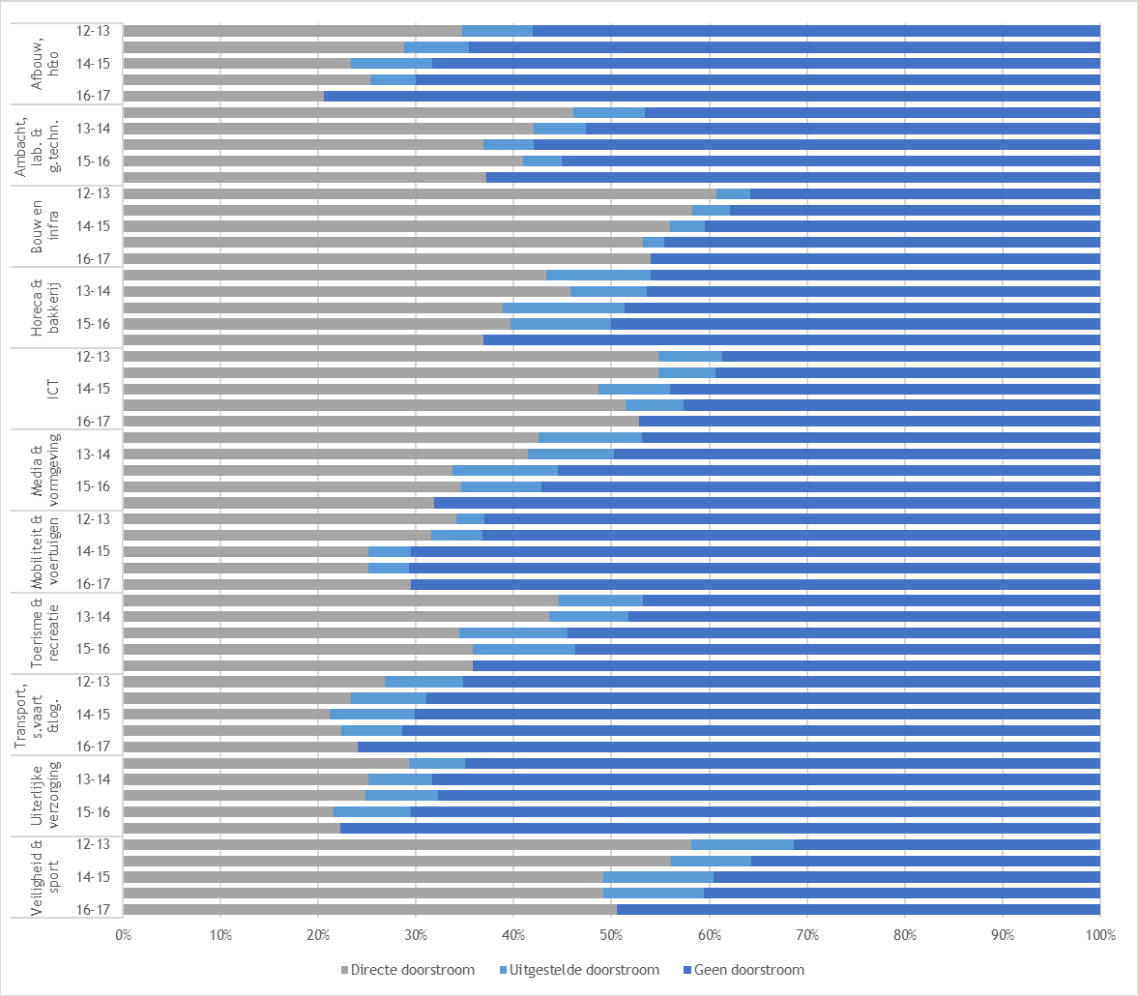

Figuur 5.5: Directe en indirecte doorstroom per diplomacohort mbo niveau 4 voor domeinen zonder nadere vooropleidingseisen

Studenten die doorstromen naar het hbo kunnen kiezen uit hbo-opleidingen binnen zeven sectoren. Aldus zijn er voor mbo-4 studenten 112 denkbare routes; 16 mbo-domeinen maal 7 hbo-sectoren = 112 routes.

Tabel 5.1: Doorstroom van mbo domein naar hbo-sector (voor directe en indirecte doorstromers in diplomajaren 2012-2013 t/m 2016-2017), gepercenteerd op aantal domein-uitstromers

	Onderwijs	Landbouw	Techniek	Gezond-heidszorg	Economie	Gedrag en Maatschappij	Taal en Cultuur
Economie en administratie	4%	0%	4%	2%	72%	18%	0%
Handel en ondernemerschap	3%	1%	11%	2%	70%	10%	3%
Techniek en procesindustrie	2%	1%	92%	0%	3%	1%	0%
Voedsel, natuur en leefomgeving	5%	52%	10%	8%	14%	9%	2%
Zorg en welzijn	22%	0%	2%	23%	6%	45%	2%
Afbouw, hout en onderhoud	10%	2%	30%	3%	20%	9%	26%
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	5%	6%	70%	10%	3%	2%	3%
Bouw en infra	1%	1%	86%	1%	9%	1%	1%
Horeca en bakkerij	3%	2%	3%	3%	78%	11%	0%
Informatie en communicatietechnologie	1%	0%	82%	0%	14%	2%	0%
Media en vormgeving	6%	1%	34%	2%	28%	6%	24%
Mobiliteit en voertuigen	2%	6%	71%	1%	17%	2%	0%
Toerisme en recreatie	8%	0%	2%	4%	65%	20%	0%
Transport, scheepvaart en logistiek	3%	0%	32%	2%	49%	12%	0%
Uiterlijke verzorging	10%	1%	1%	49%	19%	19%	0%
Veiligheid en sport	28%	0%	2%	29%	18%	22%	0%

Als we inzoomen op de zeven routes waarvoor nadere opleidingseisen gelden, dan zien we in figuur 5.6 dat het percentage studenten dat voor een route kiest, gezien vanuit het mbo-domein, redelijk stabiel is. Alleen bij de route Voedsel, natuur en leefomgeving – Economie is een duidelijke afname zichtbaar tussen 2013-2014 en 2016-2017. Over het geheel blijft het aantal studenten dat via een route doorstroomt stabiel: vijf procent van de mbo-4 studenten die doorgaan naar het hbo doet dat via één van de zeven routes.

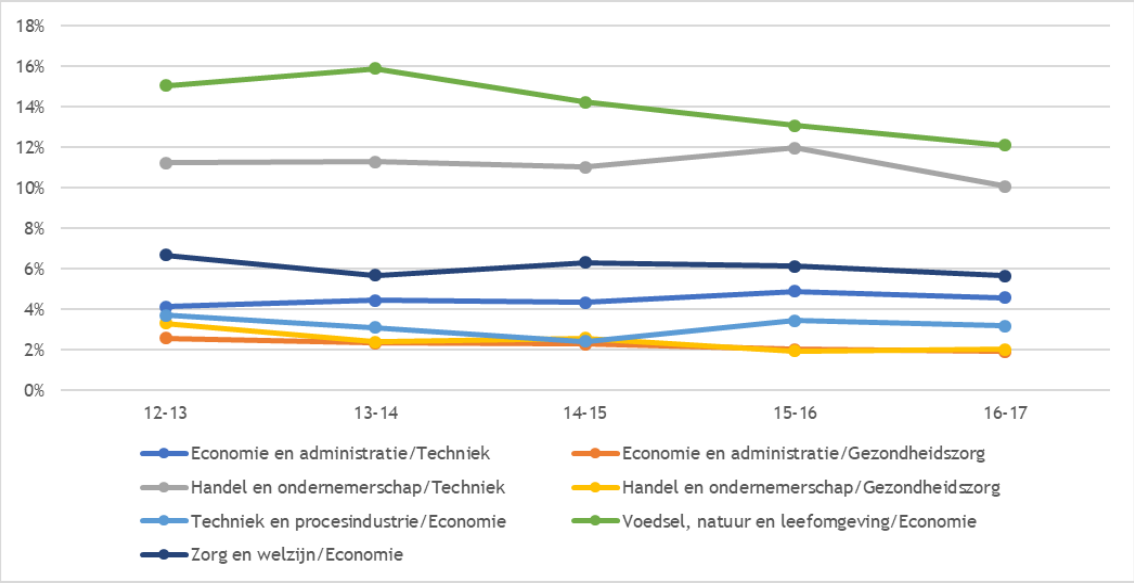

Figuur 5.6: Percentage doorstromers in een domein/sector-combinatie waarvoor vooropleidingseisen gelden (afgezet tegen het aantal doorstromers per domein).

In figuur 5.6 is overigens cohort 2014-2015 het eerste cohort dat met de nadere vooropleidingseisen te maken kreeg. Immers, studenten die in 2014-2015 hun diploma ontvingen, konden voor het eerst in 2015-2016 het hbo instromen.

Belangrijk om bij de doorstroom in de routes in het oog te houden zijn de absolute aantallen. Vandaar dat we ze apart rapporteren. De onderstaande tabel geeft weer hoe groot de studentstromen in de zeven routes zijn in vergelijking met de routes waarvoor geen nadere vooropleidingseisen gelden. Omdat studenten uit latere cohorten nog niet indirect hebben door kunnen stromen zullen de aantallen voor 2015-2016 en 2016-2017 de komende jaren nog toenemen.

Uit de tabel blijkt dat het verschil in grootte tussen de routes aanzienlijk is; routes vanuit Handel en ondernemerschap naar Gezondheid, of Techniek en procesindustrie naar Economie tellen tussen de 100 en 50 studenten of minder terwijl de routes naar Techniek en vanuit Zorg en welzijn naar Economie meer dan 250 studenten groot zijn.

In totaal heeft de regeling betrekking op de doorstroom van zo'n 1200-1500 studenten[14]. De aantallen in de routes laten een soortgelijk patroon zien als de algemene doorstroom: er is een duidelijke dip in doorstroom bij diplomacohort 2014-2015, in de jaren erna neemt de doorstroom toe c.q. stabiliseert.

Tabel 5.2: Aantal mbo-gediplomeerden dat doorstroomt per domein, uitgesplitst naar sectoren waarvoor vooropleidingseisen gelden, per diplomajaar.

		'12-'13	'13-'14	'14-'15	'15-'16	'16-'17
Economie en administratie	Geen nadere eisen	5.629	6.088	5.653	5.231	4.671
	Naar hbo Techniek	249	290	264	276	229
	Naar hbo Gezondheidszorg	156	153	139	115	97
Handel en ondernemerschap	Geen nadere eisen	2.452	2.738	2.400	2.416	2.243
	Naar hbo Techniek	322	358	306	336	257
	Naar hbo Gezondheidszorg	95	76	72	55	52
Techniek en procesindustrie	Geen nadere eisen	1.088	992	1.002	1.061	1.120
	Naar hbo Economie	42	32	25	38	37
Voedsel, natuur en leefomgeving	Geen nadere eisen	842	885	862	865	1.242
	Naar hbo Economie	149	167	143	130	171
Zorg en welzijn	Geen nadere eisen	7.215	7.137	6.526	5.864	5.338
	Naar hbo Economie	516	430	440	384	321
Totaal	Nadere vooropleidingseisen	1.529	1.506	1.389	1.334	1.164

Studenten in de zeven routes stromen bij zo'n twintig hogescholen in. In hoofdstuk 3 hebben we gezien dat hogescholen zijn onder te verdelen in drie groepen:

(1) Hogescholen die geen invulling geven aan de regeling,
(2) Hogescholen die de regeling invullen middels de studiekeuzecheck (SKC),
(3) Hogescholen die de regeling invullen met kennis/havo-toetsen.

In de onderstaande tabel zijn *aantallen* studenten per route opgenomen, per type instelling. Studenten uit diplomacohort 14/15 hebben voor het eerst te maken gehad met de regeling. Vergelijken we de aantallen studenten die voor en na 14/15 hun diploma haalden, dan zien we een wisselend beeld bij de hogescholen die geen invulling geven aan de regeling. In sommige routes is het aantal studenten (licht) toegenomen, in andere (licht) afgenomen. Hetzelfde geldt voor instellingen waar de regeling is ingevuld met de studiekeuzecheck. Bij de instellingen waar de regeling is ingevoerd met kennis/havo-toetsen is wel een duidelijke trend zichtbaar: de doorstroomaantallen liggen in alle gevallen vanaf diplomacohort 14-15 lager dan ervoor. Er is één uitzondering: de route vanuit voedsel, natuur en leefomgeving. Daar is de doorstroom na een afname met diplomacohort 16-17 toegenomen. Deze toename weegt echter niet op tegen de (grote) afname in de andere routes.

14 Waarvan 1050-1200 directe doorstromers.

Tabel 5.3: Aantal mbo-studenten per route, per invulling van de regeling en diplomacohort

		'12-'13	'13-'14	'14-'15	'15-'16	'16-'17
Geen invulling	Economie en administratie / Techniek	197	206	213	206	188
	Economie en administratie / Gezondheidszorg	105	122	110	94	87
	Handel en ondernemerschap / Techniek	242	256	241	269	209
	Handel en ondernemerschap / Gezondheidszorg	66	58	58	49	45
	Techniek en procesindustrie / Economie	18	17	16	24	30
	Voedsel, natuur en leefomgeving / Economie	97	114	98	79	112
	Zorg en welzijn / Economie	356	301	335	288	259
Studiekeuzecheck	Economie en administratie / Techniek	29	48	39	50	35
	Economie en administratie / Gezondheidszorg	21	11	13	15	6
	Handel en ondernemerschap / Techniek	42	68	51	49	28
	Handel en ondernemerschap / Gezondheidszorg	8	6	1	5	3
	Techniek en procesindustrie / Economie	9	7	3	6	5
	Voedsel, natuur en leefomgeving / Economie	24	30	22	33	29
	Zorg en welzijn / Economie	66	56	62	67	37
Toetsen	Economie en administratie / Techniek	23	36	12	20	6
	Economie en administratie / Gezondheidszorg	30	20	16	6	4
	Handel en ondernemerschap / Techniek	38	34	14	18	20
	Handel en ondernemerschap / Gezondheidszorg	21	12	13	1	4
	Techniek en procesindustrie / Economie	15	8	6	8	2
	Voedsel, natuur en leefomgeving / Economie	28	23	23	18	30
	Zorg en welzijn / Economie	94	73	43	29	25

5.2 Wie stromen er wel/niet via een route het hbo in?

In de voorgaande paragraaf is bekeken hoe gediplomeerde studenten vanuit het mbo doorstromen naar het hbo. In deze paragraaf kijken we vanuit het perspectief van het hbo. Welke groepen studenten stromen er in, hoeveel komen er uit de zeven routes en wat zijn de uitval- en switchcijfers?

Om het overzichtelijk te houden is de analyse beperkt tot de drie sectoren waarvoor de nadere vooropleidingseisen gelden: Techniek, Gezondheidszorg en Economie. Bovendien kijken we daarbij alleen naar de voltijd bacheloropleidingen, aangezien dat de opleidingen zijn waar verreweg de meeste studenten instromen én waarover veelal het meeste contact is tussen mbo- en hbo-instellingen als het gaat over aansluiting.

In deze paragraaf hebben de gepresenteerde jaartallen betrekking op het moment van instroom. Een jaartal staat dan ook voor een instroomcohort.

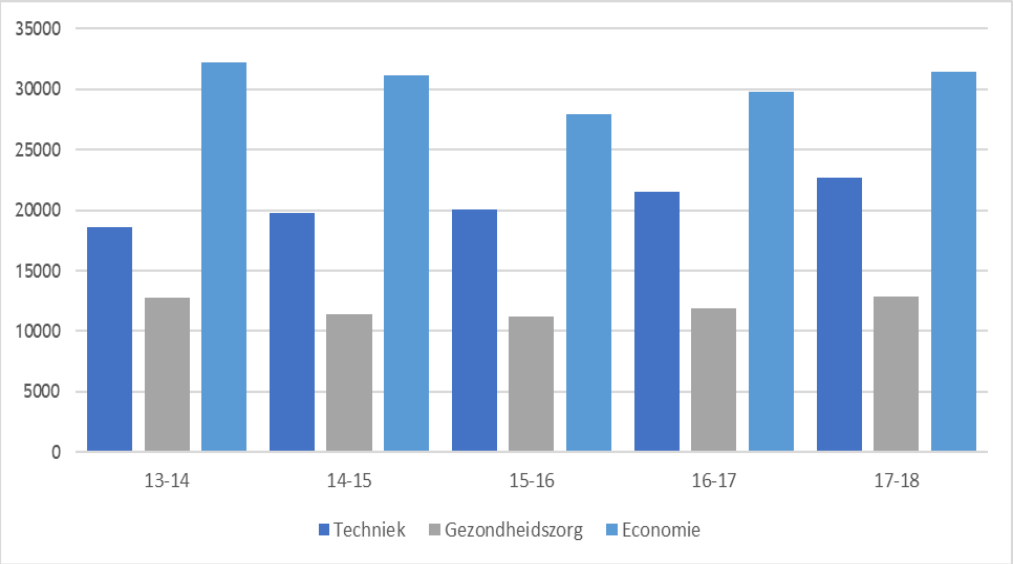

Figuur 5.7: Instroom in sectoren Techniek, Gezondheidszorg en Economie (hbo ba, voltijd) per instroomcohort

Figuur 5.7 laat zien dat de instroom in de sector Economie het grootst is. Tussen de 26.000 en 30.000 studenten starten jaarlijks (voor het eerst) aan een studie binnen de economische sector. Voor opleidingen in de Gezondheidszorg liggen de aantallen tussen de 16.000 en 20.000 en voor opleidingen in de technische sector tussen de 8.000 en 10.000.

Bij alle drie de sectoren is te zien dat de instroom fluctueert: de instroom in 2015/2106 was het laagst en neemt daarna weer toe.

Om te bezien hoe de mbo-studenten in de routes met nadere vooropleidingseisen het doen op het hbo, vergelijken we hen met de andere instromers. We onderscheiden drie groepen:

- Mbo-studenten die vanuit één van de zeven routes instromen
- Mbo-studenten die niet vanuit een route instromen
- Havisten

Goed om daarbij in het achterhoofd te houden is dat de studenten uit de zeven routes zich als volgt over de hbo-sectoren verdelen:

- Handel en ondernemerschap (mbo) → Techniek (hbo)
- Economie en administratie (mbo) → Techniek (hbo)

- Economie en administratie (mbo) → Gezondheidszorg (hbo)
- Handel en ondernemerschap (mbo) → Gezondheidszorg (hbo)

- Techniek en procesindustrie (mbo) → Economie (hbo)
- Zorg en welzijn (mbo) → Economie (hbo)
- Voedsel, natuur en leefomgeving (mbo) → Economie (hbo)

In figuur 5.8 en figuur 5.9 is de instroom per hbo-sector naar vooropleiding uitgesplitst. Van de 30.000 studenten die instromen in de sector Economie in 2017/2018 waren zo'n 600 mbo-studenten afkomstig uit één van de routes, 8.500 mbo-studenten kwamen niet vanuit een route en zo'n 16.000 instromers waren afkomstig van de havo. Jaarlijks komt daarmee binnen de sector Economie zo'n 2 procent van het totaal aantal instromers uit een route met nadere vooropleidingeisen (zie figuur 3.9).

Bij de sector Techniek stromen jaarlijks ook zo'n 500 á 600 studenten via een route met nadere vooropleidingseisen in. Dit is 3-4 procent van de totale instroom. Bij Gezondheidszorg gaat het om zo'n 150-200 studenten die via een route instromen, dit is zo'n 2 procent van de totale instroom (zie figuur 5.9).

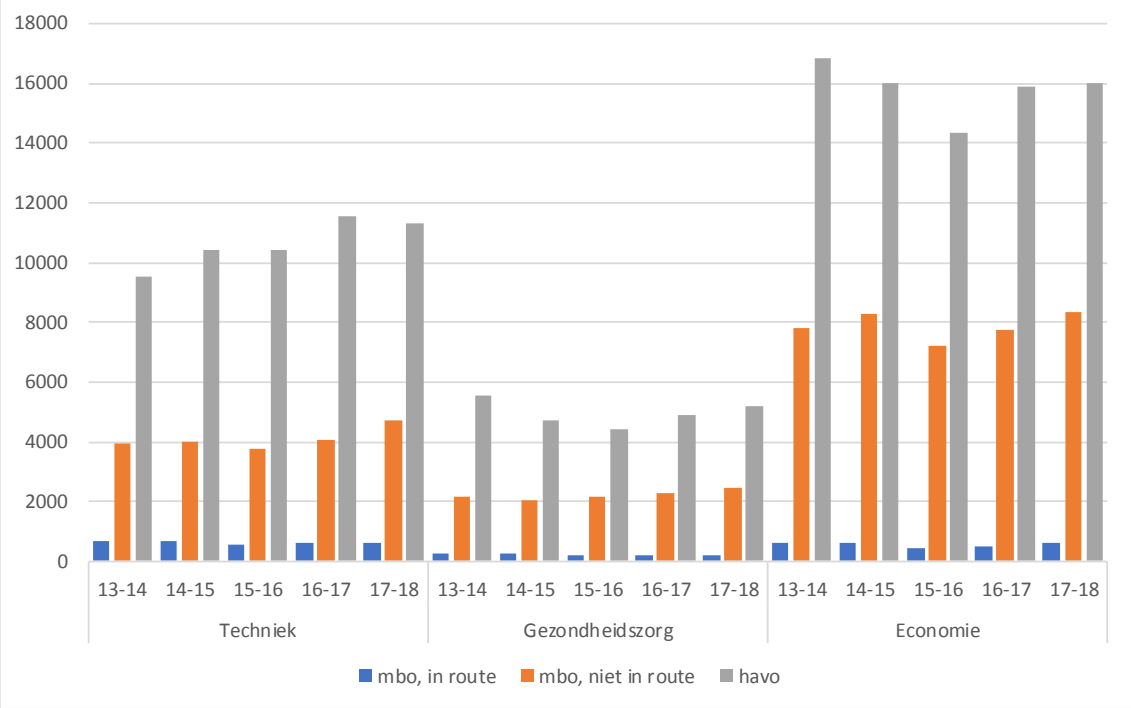

Figuur 5.8: Instroom van voltijd ba-studenten naar vooropleiding per instroomcohort (absoluut).

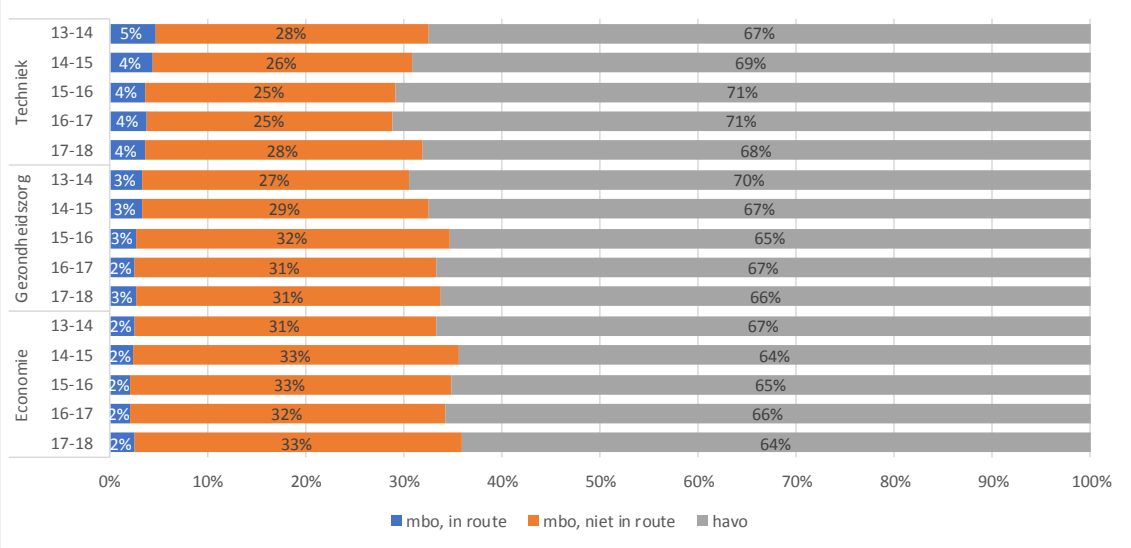

Figuur 5.9: Instroom voor voltijd ba studenten naar vooropleiding per instroomcohort (procentueel).

Kijken we naar de instroom van studenten per instelling, dan zien we een zelfde beeld: de aantallen per sector zijn beperkt. Tabel 5.4 geeft de sector-aantallen weer per type instelling, waarbij we de hogescholen onderscheiden die geen invulling geven aan de regeling, hogescholen die invulling geven via de SKC en de hogescholen die kennis/havo-toetsen hanteren. Duidelijk is dat binnen de drie sectoren de meeste studenten instromen bij hogescholen die geen invulling geven aan de regeling. Dit zijn ook de meeste hogescholen. Het aantal studenten ligt voor de hogescholen die invulling geven via de SKC en toetsen, ongeveer gelijk. Ook laat Tabel 5.4 zien dat de instroom bij de hogescholen die een toets afnemen duidelijk is afgenomen vanaf instroomcohort 15/16.

Tabel 5.4: Aantal mbo-studenten per route, per invulling van de regeling en diplomacohort

Sector	Invulling	'13-'14	'14-'15	'15-'16	'16-'17	'17-'18
Techniek	Geen	439	462	454	475	397
	SKC	71	116	90	99	63
	Toets	61	70	26	38	26
Gezondheidszorg	Geen	171	180	168	143	132
	SKC	29	17	14	20	9
	Toets	51	32	29	7	8
Economie	Geen	471	432	449	391	401
	SKC	99	93	87	106	71
	Toets	137	104	72	55	57

5.3 Effecten op uitval & switch

De nadere vooropleidingseisen mbo-hbo zijn bedoeld om de uitval op het hbo tegen te gaan. Gebeurt dat ook? Om een antwoord op deze vraag te krijgen kijken we eerst naar de algemene uitval- en switchcijfers per sector en daarna naar de verschillen tussen typen hogescholen.[15] Ter duiding zijn de uitval- en switchcijfers van mbo-studenten die niet vanuit een route instromen en havisten toegevoegd.

Bij de sector Techniek (zie figuur 5.10) vallen een aantal zaken op. Ten eerste blijken de economische studenten uit de twee routes met nadere vooropleidingseisen, beduidend minder vaak dezelfde studie te blijven volgen dan de andere groepen instromers. Met andere woorden, deze studenten vallen vaker uit en switchen vaker. Uitval en switch liggen tussen de 40 en 50 procent bij studenten in een route, terwijl dat bij mbo-studenten die niet vanuit een route komen rond de 30 procent ligt en bij havisten rond de 40 procent. Ten tweede valt op dat de uitval- en switchpercentages fluctueren: van de studenten die in 13/14 startten had meer dan de helft van de studenten in een route te maken met uitval/switch, in 14/15 was dat 43 procent en in 16/17 48 procent. Bij onder andere mbo-studenten en havisten in de sector Techniek zijn de percentages beduidend stabieler. Een positief effect van de regeling nadere vooropleidingseisen lijkt dan ook niet te kunnen worden vastgesteld.

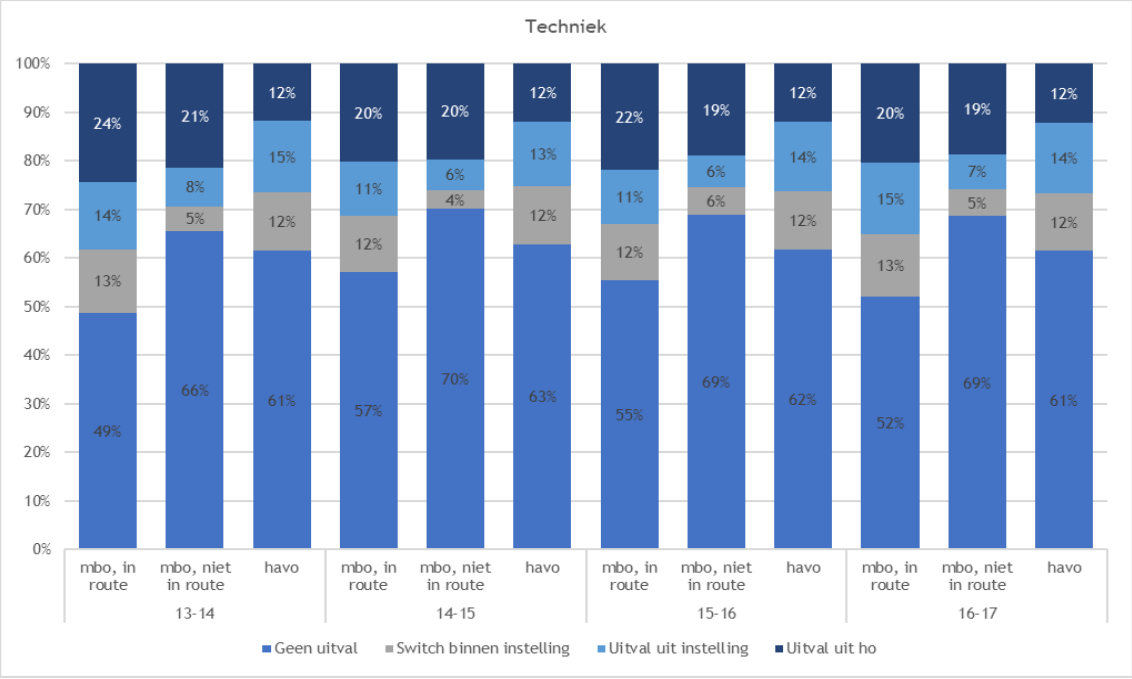

Figuur 5.10: Uitval en switch tijdens of na het 1e jaar voor de sector Techniek, naar vooropleiding en wel of niet afkomstig uit een mbo domein waarvoor vooropleidingseisen gelden.

15 Indien een student het jaar na instromen niet staat ingeschreven in het hoger onderwijs noemen we dit 'uitval uit ho'; het ingeschreven staan op dezelfde instelling maar een andere opleiding noemen we 'switch binnen instelling'; het ingeschreven staan op een andere instelling noemen we 'uitval uit instelling'. Dit zijn dezelfde definities als gehanteerd in de jaarlijkse Monitor Beleidsmaatregelen.

Bij de sector Gezondheidszorg, zie figuur 5.11, zien we eenzelfde soort beeld als bij Techniek. De economische studenten die hier via een route instromen vallen duidelijk vaker uit en switchen ook vaker dan de instromers uit andere groepen. Jaarlijks valt 40-50 procent van de studenten in een route uit of switcht. Onder andere mbo-studenten en havisten ligt dat rond de 30 procent. Bovendien is er onder andere mbo-studenten en havisten een geleidelijke afname van uitval en switch waarneembaar, terwijl dat voor studenten in een route niet het geval is; die cijfers fluctueren. Ook hier lijkt geen positief effect waarneembaar van de regeling nadere vooropleidingseisen.

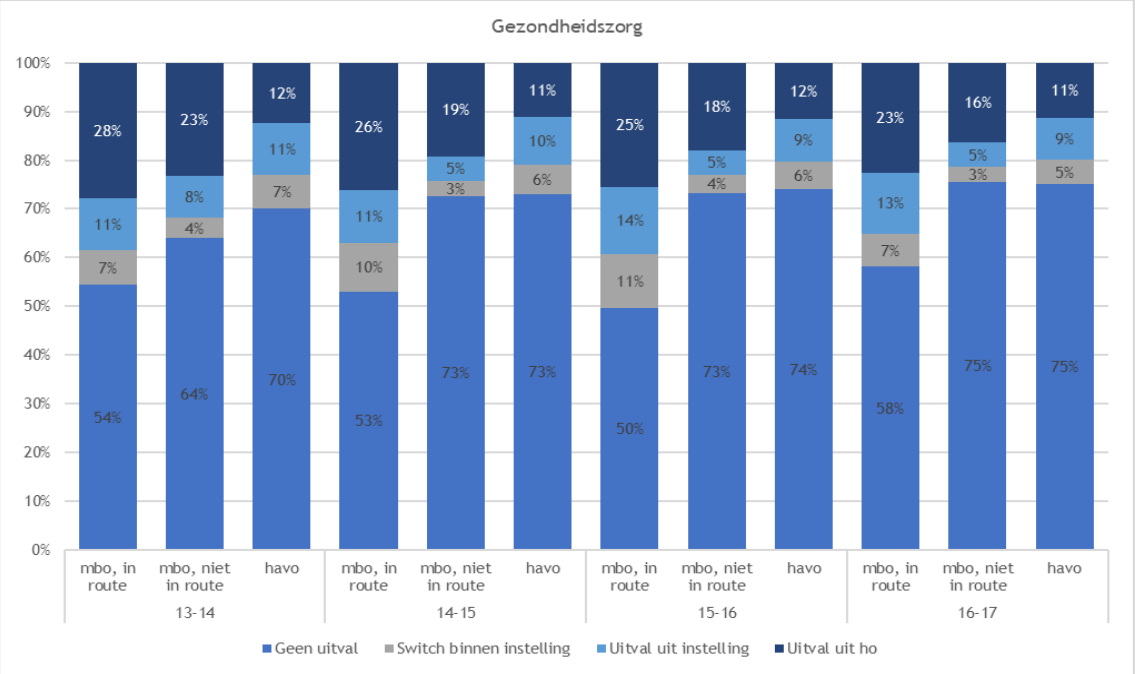

Figuur 5.11 Uitval en switch tijdens of na het 1e jaar voor de sector gezondheidszorg, naar vooropleiding en wel of niet afkomstig uit een mbo domein waarvoor vooropleidingseisen gelden.

Figuur 5.12 geeft de uitval- en switchpercentages weer voor de sector Economie. In vergelijking met Techniek en Gezondheidszorg valt bij de sector Economie op dat de uitval- en switchpercentages voor de studenten in een route, dichter bij die van de andere instroomgroepen liggen. Waar jaarlijks ongeveer 50 procent van de mbo-studenten in een route uitvalt of switcht, geldt voor andere mbo-studenten dat jaarlijks 45-50 procent uitvalt of switcht en valt 40 procent van de havisten uit of switcht. Anders gesteld: uitval en switch liggen binnen de sector Economie ook voor andere instromers dan die vanuit een route met nadere vooropleidingseisen, relatief hoog.

De mbo-studenten die vanuit een route instromen, gaan wel steeds vaker door met dezelfde studie; ze vallen minder vaak uit/switchen minder. Dit geldt echter ook voor de andere mbo-studenten. Ook hier lijkt dan geen positief effect waarneembaar van de regeling nadere vooropleidingseisen.

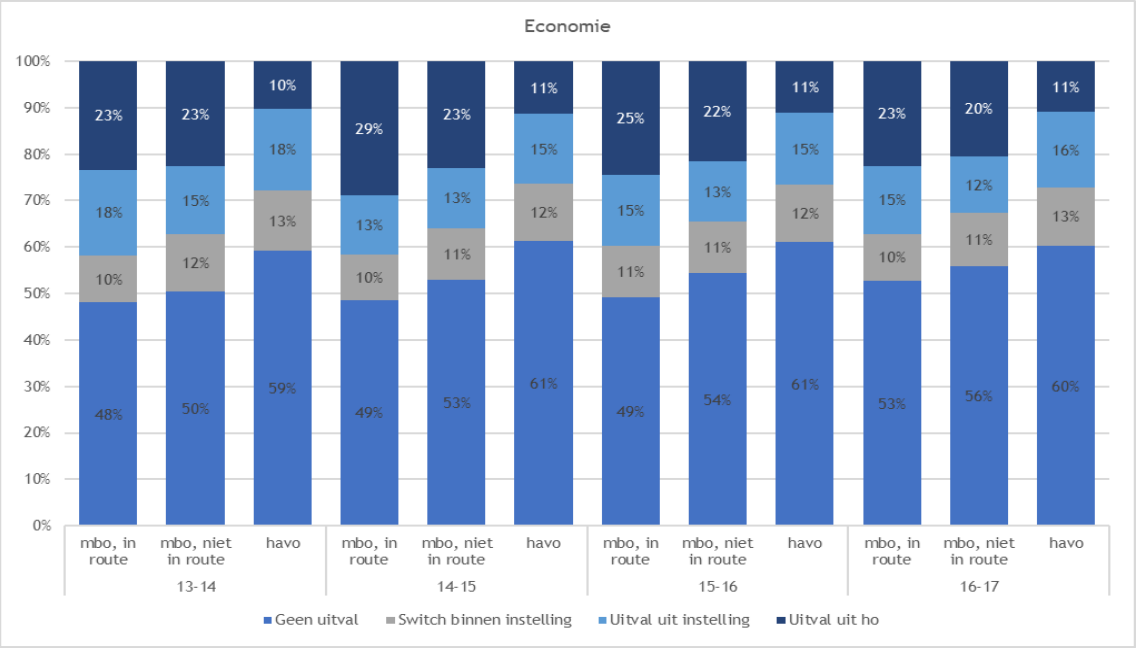

Figuur 5.12: Uitval en switch tijdens of na het 1e jaar voor de sector economie, naar vooropleiding en wel of niet afkomstig uit een mbo domein waarvoor vooropleidingseisen gelden.

In de bovenstaande analyses zijn alle studenten opgenomen die via een route instromen en maken we geen onderscheid naar type hogeschool. Zijn er wel verschillen in uitval- en switchcijfers zichtbaar als we onderscheid maken tussen hogescholen die geen invulling geven aan de regeling, hogescholen die invulling geven via SKC en hogescholen die toetsen toepassen?

Figuur 5.13 geeft de uitval- en switchcijfers weer voor de drie domeinen én maakt onderscheid naar type hogeschool. Er vallen een aantal zaken op:

(1) De uitval- en switchcijfers van studenten in een route verschillen aanzienlijk tussen de drie typen hogescholen. Binnen de sector Techniek bijvoorbeeld, liggen de uitval- en switchpercentages beduidend lager op hogescholen die toetsen hanteren dan bij hogescholen die geen invulling geven aan de regeling of die invulling geven via de SKC.
(2) Hoewel de uitval- en switchpercentages fluctueren, lijkt uitval- en switch op alle typen hogescholen (iets) af te nemen onder studenten in een route vanaf 15/16.
(3) Onder hogescholen die toetsen afnemen, lijkt de uitval in de sector Techniek aanzienlijk te zijn afgenomen. Ook in de sector Gezondheidszorg en Economie neemt bij deze hogescholen de uitval en switch af, met name onder studenten die in 16/17 zijn ingestroomd.
(4) Ook onder mbo-studenten die niet via een route zijn ingestroomd en havisten lijkt de uitval en switch vanaf 15-16 af te nemen. Met name in de sector Gezondheidszorg neemt uitval- en switch af.

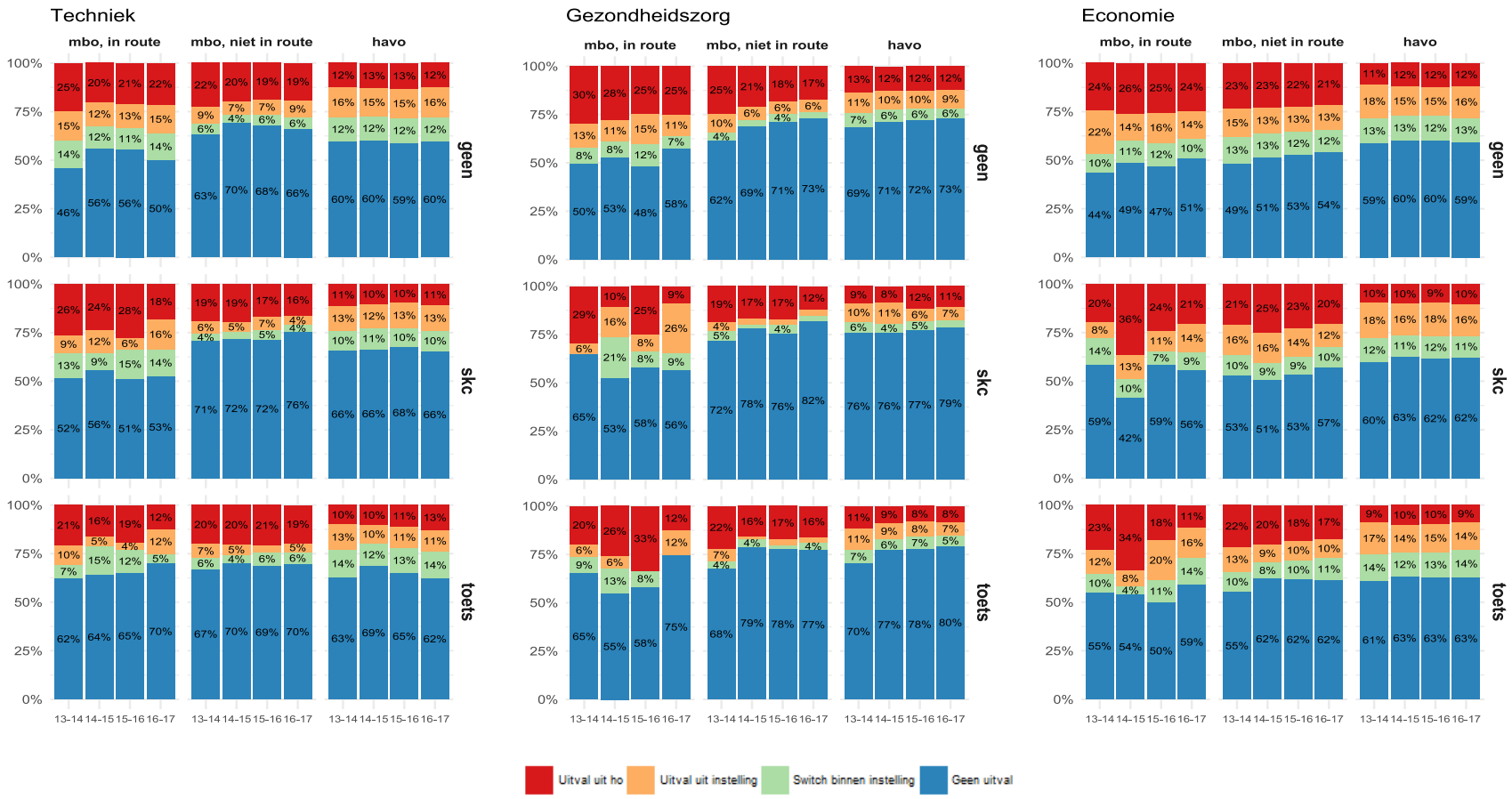

Figuur 5.13: Uitval en switch tijdens of na het 1e jaar voor de sector Techniek, naar vooropleiding.

Wat leert dit ons? Zijn er daadwerkelijk verschillen tussen de typen hogescholen in uitval- en switchcijfers? En is invoering van de regeling daarbij van belang geweest?

Om deze vragen te beantwoorden zijn er complexe statistische analyses uitgevoerd waarbij rekening kan worden gehouden met de verschillen tussen instellingen en het moment waarop de regeling is ingevoerd. In deze multilevel regressieanalyse zijn ter controle ook het geslacht en etniciteit van de student meegenomen en de hbo-sector waarin men studeert. Omdat de aantallen te beperkt zijn per sector in combinatie met het type instelling, zijn de analyses uitgevoerd op de gehele groep van studenten die per type instelling in een route zit.

Om te kijken of toelatingsbeleid effect heeft op de uitval of switch zijn de instroomcohorten voor invoering van de nadere vooropleidingseisen (instroom 2013/2014 en 2014/2015) vergeleken met de instroomcohorten na de invoering (cohorten 2015/2016 en 2016/2017).

Gekeken is wat de kans op uitval is op instellingen die geen invulling geven aan de regeling, instellingen die invulling geven via de SKC en instellingen die een kennis/havo-toets hanteren.

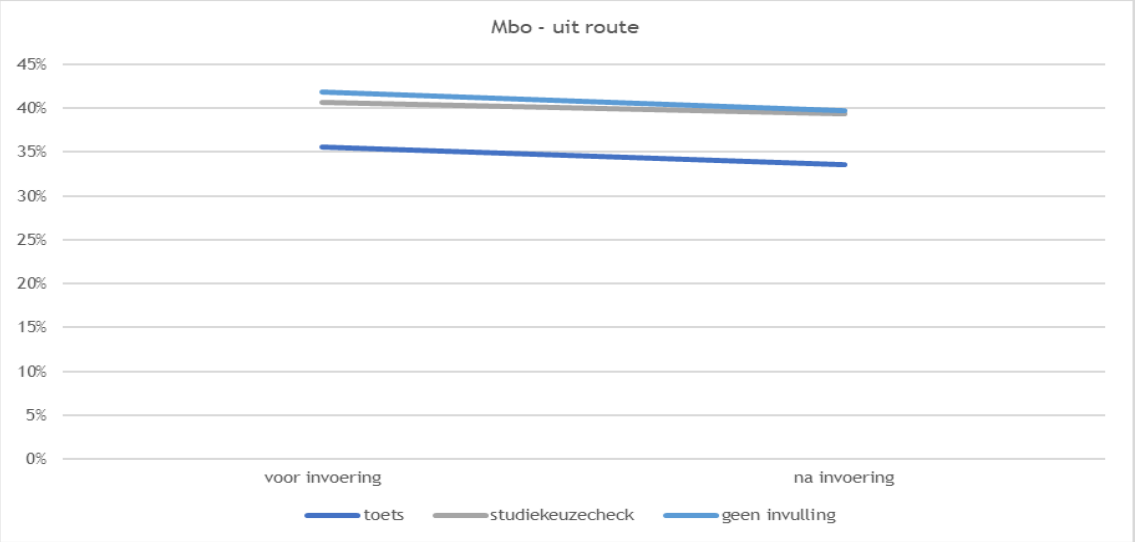

Figuur 5.14: Berekende kans op uitval en switch voor mbo-studenten in een route per type hogeschool, vóór en ná invoering van de regeling.

Figuur 5.14 laat zien dat de kans op uitval inderdaad lager ligt bij instellingen die een toets hanteren dan bij de hogescholen die geen invulling geven of invulling geven via SKC: dit was het geval vóór invoering van de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo en ook ná invoering van de regeling is dat het geval. Daarnaast zien we bij alle drie de typen een afname in de kans op uitval- of switch. Deze afname is echter zo gering, dat er géén sprake is van een statistisch significant verschil. Kortom, er kan geen effect worden vastgesteld van invoering van de regeling op uitval-en switchcijfers.[16]

Opvallend genoeg laten de analyses wél een statistisch significant verschil zien bij de uitval en switch van mbo-studenten die *niet* via een route met vooropleidingseisen het mbo instromen. Figuur 5.15 toont hoe de kans op uitval op alle drie de typen scholen is afgenomen na invoer van de regeling. Deze afname is statistisch significant.[17] Hoe deze afname verklaard kan worden is niet op voorhand duidelijk, maar kennelijk lukt het om de uitval- en switch voor de grootste groep instromers wel terug te dringen.

16 Zie Bijlage B voor de complete uitdraai van de multi-levelanalyse.
17 Zie Bijlage B.

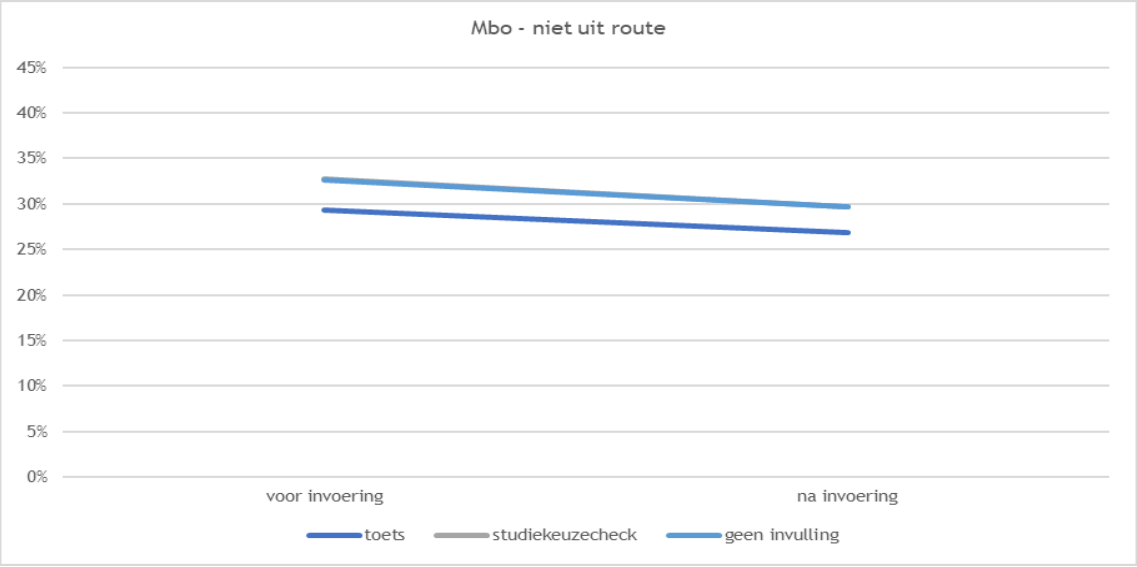

Figuur 5.15 Berekende kans op uitval en switch voor mbo-studenten die niet via een route het hbo instromen, per type hogeschool, vóór en ná invoering van de regeling.

5.4 Conclusies

- De directe doorstroom mbo-hbo neemt af, dit is terug te zien in alle domeinen van het mbo.
- Mbo-studenten die in 2014-2015 hun diploma ontvingen, stromen beduidend minder vaak door dan studenten die in de jaren ervoor een diploma kregen.
- Doorstroom via de zeven routes volgt hetzelfde patroon als dat van de algehele doorstroom.
- Op landelijk niveau is de doorstroom via routes niet veranderd met de invoering van de regeling nadere vooropleidingseisen. Het aantal studenten in zeven routes is zowel voor als na invoering van de regeling gelijk aan zo'n 5 procent van de mbo-studenten die doorstromen.
- Hogescholen die de regeling invullen via een kennis/havo-toets hebben de instroom in de routes wel af zien nemen. Gezien het feit dat deze instellingen een beperkt deel van de gehele groep studenten trekken, is hun afname niet terug te zien in de algemene cijfers.
- Vanuit hbo-perspectief gezien maken mbo-studenten die via een route met nadere vooropleidingseisen het hbo instromen binnen de sectoren Techniek, Gezondheidszorg en Economie zo'n 2 procent uit van de totale instroom.
- Binnen de sectoren Techniek en Gezondheidszorg zijn er duidelijke verschillen waarneembaar in uitval en switch tussen mbo-studenten die via een route instromen en andere groepen instromers. In beide sectoren zijn het studenten uit de economische mbo-domeinen die via een route instromen. Van hen valt jaarlijks rond de 50 procent uit of switcht. Andere mbo-studenten en havisten vallen beduidend minder vaak uit/switchen minder, zo rond de 30-40 procent.
- Binnen de sector Economie zijn de verschillen tussen mbo-studenten die vanuit de routes instromen en andere instromers beduidend kleiner.
- Binnen de sector Techniek neemt de uitval en switch van mbo-studenten in een route niet af. Er kunnen hier dan ook geen algemene positieve effecten van de regeling nadere vooropleidingseisen worden vastgesteld.
- Binnen de sectoren Gezondheidszorg en Economie neemt de uitval en switch wel af onder mbo-studenten die via een route instromen, maar dat geldt ook voor de uitval en switch onder andere instromers. Ook hier kunnen dan ook geen algemene positieve effecten van de regeling nadere vooropleidingseisen worden vastgesteld.

- Om vast te stellen of er wel verschillen in uitval- en switch waarneembaar zijn tussen hogescholen die de regeling niet invullen en hogescholen die de SKC of een toets gebruiken, zijn multi-level analyses uitgevoerd waarbij rekening is gehouden met kenmerken van de studentenpopulatie en de sector. De resultaten laten zien dat de kans op uitval- en switch op hogescholen die toetsen hanteren aanzienlijk lager ligt dan bij de andere hogescholen, zowel voor als na invoering van de regeling nadere vooropleidingseisen. Op alle hogescholen is een afname in de kans op uitval en switch waarneembaar. Deze afname is echter niet statistisch significant. Dit betekent dat geen effect van invoering van de regeling kan worden vastgesteld, bij geen van de typen hogescholen.
- Er is wel een statistisch significante afname in de kans op uitval en switch vastgesteld van mbo-studenten die *niet* via een route het hbo instromen.

6 Samenvatting & beantwoording onderzoeksvragen

Om de uitval van mbo-studenten op het hbo tegen te gaan is de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo in 2015/2016 ingevoerd. De regeling geldt voor de volgende zeven 'niet-verwante' doorstroomroutes van mbo naar hbo:

- Techniek en procesindustrie (mbo) → Economie (hbo)
- Handel en ondernemerschap (mbo) → Gezondheidszorg (hbo)
- Handel en ondernemerschap (mbo) → Techniek (hbo)
- Economie en administratie (mbo) → Gezondheidszorg (hbo)
- Economie en administratie (mbo) → Techniek (hbo)
- Zorg en welzijn (mbo) → Economie (hbo)
- Voedsel, natuur en leefomgeving (mbo) → Economie (hbo)

Het toelatingsrecht geldt voor mbo-studenten die via deze routes naar het hbo doorstromen niet. De gedachte is dat opleidingen in deze routes inhoudelijk te ver van elkaar af staan waardoor ze niet goed op elkaar aansluiten en studenten vaak uitvallen.

Studenten behouden wel de mogelijkheid om via deze routes door te stromen. Toelating vindt dan plaats op basis van een positief deficiëntieonderzoek. Hogescholen zijn verantwoordelijk voor vormgeving van het deficiëntieonderzoek en communicatie daarover. Met invoering van de regeling is een einde gekomen aan de (ongewenst geachte) situatie waarin alleen nadere vooropleidingseisen voor havisten en vwo'ers golden.

Dit rapport behelst een tussenevaluatie van de regeling om na te gaan:

1. hoe hogescholen de regeling toepassen;
2. in hoeverre er veranderingen in de doorstroom hebben plaatsgevonden en
3. of en hoe de regeling bijstelling behoeft.

Om tot een antwoord te komen op bovenstaande vragen is op de volgende wijzen informatie verzameld:[18]

- Er zijn beleidsdocumenten geanalyseerd en interviews gehouden met stakeholders die bij de opzet van de regeling betrokken waren om de *beleidshistorie* op te tekenen en de *beleidstheorie* te reconstrueren.
- Er zijn interviews gehouden met hogescholen over uitvoer van de regeling.
- Studentstromen zijn op basis van DUO-gegevens in kaart gebracht en geanalyseerd.
- Er is een websearch gedaan naar informatie over nadere vooropleidingseisen op websites van instellingen en opleidingen.
- Er is een online enquête uitgevoerd onder mbo-studenten die (mogelijk) te maken hebben gehad met nadere vooropleidingseisen om hun te vragen naar hun ervaring met en mening over nadere vooropleidingseisen.

De hierboven geformuleerde hoofdvragen zijn gebaseerd op verschillende deelvragen. De resultaten van het onderzoek worden hieronder per deelvraag weergegeven.

18 Zie voor meer info Bijlage I voor de onderzoeksverantwoording.

6.1 Vraag 1: Op welke wijze passen hbo-instellingen de ministeriële regeling toe?

Om een antwoord op deze vraag te krijgen is enerzijds gekeken wat instellingen geacht werden te doen en anderzijds wat zij werkelijk doen en hoe hun ervaringen zijn.

1.1 Hoe werden hbo-instellingen bij inwerkingtreding van de ministeriële regeling geacht de regeling toe te gaan passen? Welke effecten zouden als gevolg daarvan optreden?

De hoofdgedachte achter de regeling nadere vooropleidingseisen is dat wanneer hogescholen de mogelijkheid hebben om mbo-studenten met een verhoogd uitvalrisico 'bij de poort' tegen te houden, de uitval van mbo-studenten op het hbo daalt.

Door hogescholen daarbij vrij te laten hun eigen deficiëntieonderzoeken vorm te geven, is het voor hogescholen mogelijk om deficiëntieonderzoeken vorm te geven die optimaal aansluiten bij hun studies en studentenpopulaties: maatwerk.

Alleen studenten die het deficiëntieonderzoek met goed gevolg afleggen, worden toegelaten. Zo starten alleen mbo-studenten die goed voorbereid zijn en dus minder kans op uitval hebben.

De regeling is gestoeld op de volgende aannames:
- vooral niet-verwante doorstroom leidt tot uitval;
- het is eenduidig vast te stellen wat verwante en niet-verwante doorstroom is;
- deficiënties zijn een belangrijke reden voor (niet-verwante) uitval;
- deficiënties zijn eenduidig vast te stellen;
- voor mbo-studenten is duidelijk dat hogescholen hun deficiëntieonderzoek anders vorm kunnen geven;
- mbo-studenten hebben en benutten de mogelijkheden eventuele deficiënties weg te werken/zich voor te bereiden op deficiëntieonderzoek.

1.2 In hoeverre passen hbo-instellingen met opleidingen waarop de ministeriële regeling van toepassing is, de regeling toe?

Over de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is vanaf het prille begin veel gediscussieerd. Met name over de onderliggende aannames, zonder duidelijke uitkomst. Bij bekrachtiging van de regeling in april 2014 was er dan ook nog veel onduidelijk, bijvoorbeeld over de opleidingen die wel en niet onder regeling vielen, de wijze van remediëring, communicatie naar instellingen en studenten et cetera

In het voorjaar van 2014 is daarom overleg gestart tussen OCW, MBO Raad en de Vereniging Hogescholen over de implementatie van de regeling. De gesprekken werden echter met grote tussenpozen gevoerd en zonder duidelijke afronding of opvolging afgebroken. Wel is in lijn met de geformuleerde uitgangspunten van het overleg tijdens bijeenkomsten in het veld aangegeven dat de regeling mócht worden toegepast. De regeling zou een zogeheten 'kan-bepaling' betreffen. Dit is ook zo beschreven in de brief die de Vereniging Hogescholen in december 2014 aan hogescholen heeft verzonden.

Al met al is zo een diffuse situatie ontstaan. Voor hogescholen was niet helder of de regeling nu wel of niet verplichtte tot het houden van een deficiëntieonderzoek, noch aan welke voorwaarden deficiëntieonderzoek zou moeten voldoen. Hogescholen geven dan ook aan juridisch advies te hebben ingewonnen over de regeling.

Kijkend naar de invulling die hogescholen geven aan de regeling, blijkt dat er ruimte is voor interpretatie. Want waar de ene hogeschool deficiëntieonderzoeken heeft vastgesteld die ook voor havisten en vwo'ers gelden, doet de ander het door de mbo-studenten in de zeven routes een bindend advies binnen het reguliere SKC te geven en zijn anderen ervan overtuigd dat ze überhaupt niet verplicht zijn een deficiëntieonderzoek in te richten.

Alle geïnterviewde instellingen geven aan zich aan de regeling te houden. Door een gebrek aan duidelijke richtlijnen zien we in de praktijk echter geheel verschillende uitwerkingen en krijgen studenten te maken met geheel verschillende toelatingsprocedures.

1.3 Welke overwegingen hebben hbo-instellingen bij het wel/niet toepassen van de regeling?

De meeste hogescholen die invulling geven aan de regeling middels kennis/havo-toetsen of binnen de SKC geven aan dat ze dit doen omdat ze dachten dat ze verplicht waren een deficiëntieonderzoek vorm te geven. Gezocht is vervolgens naar een methode die praktisch gezien haalbaar was. Een aantal hogescholen heeft toen gekozen voor een centrale aanpak middels kennistoetsen op havoniveau, anderen hebben een decentrale aanpak gekozen via de SKC.

Hogescholen die geen invulling geven aan de regeling zijn van mening dat de regeling een 'kan-bepaling' betreft, zoals gecommuniceerd door de Vereniging Hogescholen in december 2014, en dat zij dus *niet* verplicht zijn om een deficiëntieonderzoek in te richten. Daarnaast zetten deze hogescholen grote vraagtekens bij de aannames onder de regeling. Dit geldt overigens ook voor de hogescholen die de regeling wel uitvoeren. Bij de interviews kwamen steeds de volgende punten terug:

- Is niet-verwante doorstroom daadwerkelijk het probleem? Bij verwante doorstroom zien instellingen ook veel (en soms meer) uitval.
- Hoe stel je verwantschap vast? Studies wisselen soms van domein of sector: wat zegt dat?
- Hoe stel je deficiënties van mbo-studenten vast? Mag je ze gelijkstellen met havisten?
- Waarom gelden voor havisten nadere eisen die niet voor mbo-studenten gelden en omgekeerd?
- Maatwerk in deficiëntieonderzoek via decentrale aanpak vs overzichtelijke, uniforme deficiëntie-onderzoeken via centrale aanpak.
- Het is voor studenten onduidelijkheid welke hogescholen nadere vooropleidingseisen stellen en welke verschillen er in deficiëntieonderzoek zijn.
- Hoge kosten voor opzetten en uitvoeren deficiëntieonderzoeken bij een kleine groep studenten.

Vanuit het veld is er dan ook behoefte aan duidelijkheid over 1) de regeling an sich en hoe deze te implementeren, 2) de onderbouwing van de stelling dat niet-verwante doorstroom de grootste uitval kent en dat deficiënties daar de oorzaak van zijn en 3) hoe deficiënties vast te stellen.

1.4 Hoe geven instellingen intern en extern uiting aan de nadere opleidingseisen die gesteld worden? Te denken valt aan opname in OER, aanmeldingsprocedure voor betreffende opleidingen, deficiëntieonderzoek, Studiekeuzecheck, voorlichting, et cetera.

Hogescholen die centraal beleid voeren communiceren daar vanuit centraal niveau op. Er zijn een aantal hogescholen die gezamenlijk de nadere vooropleidingseisen vorm hebben gegeven, zij hebben een website opgezet 'toelatingstoetsen.nl' waar alle informatie overzichtelijk bijeen staat en waar naartoe steeds verwezen wordt. Voor studenten en mbo-instellingen is dit helder en overzichtelijk.

Hogescholen die decentraal beleid voeren geven op hun website aan dat er toelatingstoetsen kunnen gelden en dat meer informatie daarover gevonden kan worden per opleiding. In die gevallen kan het voor studenten en mbo-instellingen een zoektocht zijn om relevante informatie te achterhalen.

Hogescholen die geen invulling geven communiceren daar veelal op hun website over.

Op basis van de uitgevoerde websearch ontstaat het beeld dat hogescholen er alles aan doen om de juiste informatie te leveren. Door de manier van organiseren, centraal/decentraal, is dat in het ene geval gemakkelijker dan in het andere. Het verkrijgen van een overzicht over hogescholen heen, is daardoor lastig.

1.5 Hoe zijn de nadere vooropleidingseisen mbo-hbo bij opleidingen waarvoor deze gelden opgenomen in de Onderwijs- en Examenregeling (OER)?

In alle onderzochte OER's wordt duidelijk gecommuniceerd over de vormgeving en invulling van eventuele deficiëntietoetsen.

1.6 Hoe geven opleidingen vorm aan de deficiëntieonderzoeken die bij niet-automatische doorstroom uitgevoerd dienen te worden?

Er zijn zes hogescholen die deficiëntieonderzoeken vormgeven voor de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo. Er worden daarbij twee varianten gebruikt, kennis/havo-toetsen en de SKC, die verschillend worden ingezet.

Kennis/havo-toetsen
Bij een drietal instellingen worden deficiëntieonderzoeken ingevuld met kennis/havo-toetsen. Voor twee instellingen geldt dat zij deel uitmaken van een samenwerkingsverband en dat binnen dit verband besloten is de regeling gezamenlijk invulling te geven door middel van kennistoetsen die voor mbo-studenten, havisten en vwo'ers gelijk zijn.

De derde hogeschool toetst studenten in de routes met nadere vooropleidingseisen op havo vakniveau. Dit doet ze alleen voor studenten die de bachelor instromen. Beleid is centraal uitgezet.

SKC
Waar de hogescholen die kennis/havo-toetsen afnemen gekozen hebben voor een centrale aanpak, doen drie hogescholen die invulling geven via de SKC dat juist decentraal.

Eén hogeschool heeft gekozen voor het invullen van de regeling middels een extra toets voor studenten in de zeven stromen binnen de SKC. Hoe die toets eruit ziet is zowel qua vorm als qua inhoud aan de betrokken opleiding. Resultaten van de toets worden betrokken bij het SKC-advies en zijn niet bindend. De tweede hogeschool doet het op een soortgelijke manier, namelijk middels een extra element binnen in de SKC, waarbij zowel inhoud als vorm decentraal worden bepaald. Verschil bij deze hogeschool is, dat het studieadvies wél bindend kan zijn als niet voldoende wordt gescoord op de 'toets'. De derde hogeschool heeft ervoor gekozen het reguliere SKC bindend te maken voor de studenten in de zeven routes.

1.7 Hoe geven de betreffende opleidingen vorm aan de voorlichting voor aankomende studenten over de nadere vooropleidingseisen? Hoe vindbaar is de informatie over nadere vooropleidingseisen voor de doelgroep?

Hiervoor geldt hetzelfde antwoord als bij 1.4.

6.2 Vraag 2: In hoeverre is de doorstroom van de doelgroep sinds de invoering van de regeling veranderd?

Om deze vraag te beantwoorden is de doorstroom van mbo-studenten via de zeven routes op verschillende manieren in beeld gebracht. Via de antwoorden op onderstaande vragen ontstaat dat beeld.

2.1 In hoeverre is het aantal inschrijvingen van studenten uit de doelgroep, voor opleidingen waarvoor toelatingsrecht is vervallen, veranderd?

- De doorstroom via de zeven routes volgt hetzelfde patroon als dat van de algehele doorstroom mbo-hbo.

- Er is geen aanleiding om te denken dat in algemene zin de doorstroom via de zeven routes veranderd is met invoering regeling nadere vooropleidingseisen.
- Wel is een onderscheid te zien tussen hogescholen die geen invulling geven aan de regeling, hogescholen die via de SKC invulling geven en hogescholen die een kennis/havo-toets afnemen. Bij de hogescholen die een kennis/havo-toets afnemen neemt de instroom in de routes vanaf 2015-2016 zichtbaar af, waar dat bij de andere hogescholen niet het geval is.
- Het aantal studenten in de zeven routes blijft jaarlijks zo'n 5 procent uitmaken van de gehele groep mbo-studenten die doorstroomt naar het hbo.

2.2 In hoeverre is de keuze voor doorstroom van studenten uit de doelgroep veranderd? M.a.w. kiezen meer studenten uit de doelgroep ervoor om na het mbo de arbeidsmarkt op te gaan?

- De doorstroom via de zeven routes volgt hetzelfde patroon als dat van de algehele doorstroom.
- Het aantal studenten in de zeven routes blijft jaarlijks zo'n 5 procent uitmaken van de mbo-studenten die direct doorstromen.
- Er is geen reden om aan te nemen dat mbo-studenten op wie de regeling van toepassing is vaker doorstromen naar de arbeidsmarkt dan eerst.

2.3 In hoeverre is er sprake van een verandering in het studiesucces?

- Binnen de sectoren Techniek en Gezondheidszorg zijn er duidelijke verschillen waarneembaar in uitval- en switchpercentages tussen mbo-studenten die via een route instromen en andere groepen instromers. In beide sectoren zijn het studenten uit de economische mbo-domeinen die via een route instromen. Van hen valt jaarlijks rond de 50 procent uit of switcht. Andere mbo-studenten en havisten vallen beduidend minder vaak uit/switchen minder, zo rond de 30-40 procent.
- Binnen de sector Economie zijn de verschillen tussen mbo-studenten die vanuit de routes instromen en andere instromers beduidend kleiner.
- Binnen de sector Techniek neemt de uitval en switch van studenten in een route niet af. Er kunnen hier dan ook geen algemene positieve effecten van de regeling nadere vooropleidingseisen worden vastgesteld.
- Binnen de sectoren Gezondheidszorg en Economie neemt de uitval en switch wel af onder mbo-studenten die via een route instromen, maar dat geldt ook voor de uitval en switch onder andere instromers. Ook hier kunnen dan ook geen algemene positieve effecten van de regeling nadere vooropleidingseisen worden vastgesteld.
- Mogelijke verschillen tussen hogescholen die de regeling niet invullen en hogescholen de regeling invullen via de SKC of een kennis/havo-toets gebruiken zijn in kaart gebracht met geavanceerde statistische modellen (multi-level). De resultaten laten zien dat de kans op uitval- en switch op hogescholen die toetsen hanteren aanzienlijk lager ligt dan bij de andere hogescholen, zowel vóór als ná invoering van de regeling nadere vooropleidingseisen. Op alle hogescholen is een afname in de kans op uitval en switch waarneembaar ná invoering. Deze afname is echter zo gering dat deze *niet* statistisch significant is. Dit betekent dat géén effect van invoering van de regeling kan worden vastgesteld, bij geen van de typen hogescholen.

2.4 In hoeverre is er sprake van een verandering in het studiesucces binnen de beperkt toetreedbare hbo-opleidingen?

Zie 2.3

2.5 Hoe is de instroom en studiesucces per instelling veranderd?

- Tussen hogescholen die geen invulling geven aan de regeling, hogescholen die via de SKC invulling geven en hogescholen die een kennis/havo-toets afnemen zijn verschillen waarneembaar qua instroom. Bij de hogescholen die een kennis/havo-toets afnemen neemt de instroom in de routes vanaf 2015-2016 zichtbaar af, waar dat bij de andere hogescholen niet het geval is.
- De kans op uitval en switch op hogescholen die kennis/havo-toetsen hanteren ligt aanzienlijk lager dan bij de andere hogescholen, zowel vóór als ná invoering van de regeling nadere vooropleidingseisen. Op alle hogescholen is een afname in de kans op uitval en switch waarneembaar ná invoering. Deze afname is echter zo gering dat deze *niet* statistisch significant is. Dit betekent dat géén effect van invoering van de regeling kan worden vastgesteld, bij geen van de typen hogescholen.

2.6 Hoeveel studenten is toegang tot een opleiding, op basis van deze regeling, geweigerd?

Hogescholen die centraal beleid voeren middels havo-toetsen geven aan dat jaarlijks ongeveer 160 studenten de toets niet halen en dus geen toegang hebben tot de opleiding.

Hogescholen die decentraal beleid voeren middels de SKC hebben geen zicht op de exacte aantallen, maar geven aan dat er nauwelijks negatieve adviezen worden gegeven, laat staan bindende.

2.7 Hoeveel studenten hebben deelgenomen aan een deficiëntieonderzoek?

Ongeveer 250 studenten doen jaarlijks een deficiëntietoets op havoniveau. Enkele tientallen studenten hebben jaarlijks te maken met extra toetsen via de SKC.

2.8 Hoe hangt de uitkomst van het deficiëntieonderzoek samen met de uitkomst van de studiekeuzecheck?

Hogescholen die kennis/havo-toetsen hanteren geven aan dat het deficiëntieonderzoek meestal wordt uitgevoerd vóór de SKC. Indien de toets niet gehaald wordt doen deze studenten geen SKC. Er is geen informatie beschikbaar over studenten die en de toets en de SKC doen. Deficiëntietoetsen en de SKC worden los van elkaar gezien.

Voor de hogescholen die de SKC gebruiken als deficiëntieonderzoek geldt dat de uitkomsten logischerwijs samenhangen.

2.9 Wat zijn de effecten van het stellen van nadere vooropleidingseisen volgens studenten zelf? Zijn ze op de hoogte van de nadere eisen en hoe gaan zij ermee om?

Mbo-studenten geven aan bekend te zijn met het feit dat er bij een aantal opleidingen toelatingseisen gesteld worden (zoals de pabo) en dat er in sommige gevallen geselecteerd wordt (numerus fixus). Het verschil met de nadere vooropleidingseisen mbo-hbo blijkt echter lastig te maken.

Ongeveer 25 procent van de bevraagde studenten geeft aan bekend te zijn met de nadere vooropleidingseisen. Van hen geeft een derde aan dat ze te maken hebben gehad met nadere vooropleidingseisen. Afgaande op de open vragen die gesteld zijn, gaat het dan meestal om de toelatingstoetsen voor de pabo dan wel selectieonderzoek voor numerus fixus opleidingen. Dit maakt dat de uitkomsten wat betreft de nadere vooropleidingseisen niet betrouwbaar zijn. Wel maakt het duidelijk dat het onderscheid voor studenten vaak moeilijk te maken is. Wanneer gelden nu welke eisen en toetsen en voor wie?

Interessant is het feit dat zo'n 50 procent van de bevraagde (oud) mbo-studenten aangeeft het er (zeer) mee eens te zijn dat eisen worden gesteld aan niet-verwante doorstroom naar het hbo. Dit geldt voor zowel studenten die nog op het mbo zitten, als degenen die werken of naar het hbo zijn doorgestroomd. Zo'n 30 procent is (zeer) tegen. Uit de open antwoorden blijkt echter dat studenten vaak geen duidelijk beeld hebben van de regels die gelden wat betreft de doorstroom naar het hbo, zowel vanuit het mbo als vanuit de havo.

6.3 Vraag 3: Behoeft de regeling bijstelling, zo ja hoe?

3.1 In hoeverre zou de regeling voor het stellen van nadere opleidingseisen aangepast moeten worden om studenten (nog) beter voor te bereiden op het hbo en succesvol het eerste jaar te laten doorkomen?

De regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo is opgezet om uitval van mbo-studenten op het hbo tegen te gaan en geldt voor zeven niet-verwante routes. De resultaten van de tussenevaluatie laten zien dat de argumenten die de Minister destijds had voor de regeling, in de praktijk geen van allen zijn uitgekomen. Bovendien heeft de regeling tot nu toe géén effect gehad op de uitval- en switchcijfers, ook niet als daarbij onderscheid wordt gemaakt naar hoe de regeling door hogescholen wordt ingevuld.

Aanpassing van de regeling lijkt dan ook geboden. De eerste vraag die beantwoord dient te worden is: dient de regeling in stand te worden gehouden?

Optie 1: Regeling afschaffen

Op basis van de resultaten van de tussenevaluatie kan worden geconcludeerd dat de regeling thans niet bijdraagt aan het behalen van de beoogde resultaten en dus geen toegevoegde waarde heeft. Besloten zou dan ook kunnen worden de regeling af te schaffen. Inzet zou in het vervolg kunnen worden gepleegd op andere initiatieven om uitval van mbo-studenten op het hbo te voorkomen, zoals de Studentlabs, keuzedelen, pilots werken met doorstroomgegevens et cetera. Voordeel van deze aanpak is dat het duidelijkheid schept voor instellingen én studenten. Nadeel van deze aanpak is dat dan teruggegaan wordt naar de oude situatie waarin het toelatingsrecht weer geheel van kracht is voor mbo-studenten en niet voor havisten en vwo'ers. Tevens gaat het 'momentum' verloren: doorstroom mbo-hbo staat vol in de aandacht en zowel mbo- als hbo-instellingen zijn zoekende naar instrumenten om de aansluiting te verbeteren.

Regeling behouden? Dan richting bepalen.

Er kan ook voor gekozen worden om de regeling in stand te houden als middel om uitval tegen te gaan. Zoals aangegeven hebben zowel mbo- als hbo-instellingen behoefte aan duidelijkheid over de regeling. Die duidelijkheid begint bij de vraag hoe het doel van de regeling, het tegengaan van uitval van mbo-studenten, verwezenlijkt dient te worden. Wil men mbo-studenten 'tegenhouden bij de poort' of dienen mbo-studenten juist (nog) beter voorbereid te worden op het hbo zodat ze succesvol het eerste jaar doorkomen? Dit zijn verschillende uitgangspunten maar de regeling nadere vooropleidingseisen lijkt nu op beide aan te sturen. Want waar de regeling zo is opgezet dat het gaat om 'tegenhouden bij de poort' gaf de Minister in haar overwegingen aan dat de regeling instellingen zou moeten stimuleren om verbeteringen aan te brengen in opleidingen. Om te komen tot de gevraagde duidelijkheid, lijkt het zinvol om te bepalen op welk pad wordt ingezet.

Optie 2: Regeling met als doel 'tegenhouden bij de poort'

Indien ervoor gekozen wordt de regeling in te zetten als een manier om mbo-studenten 'bij de poort tegen te houden' en zo uitval tegen te gaan, dan hoeft er aan de regeling als zodanig niets te veranderen.

Wél is er duidelijkheid nodig over de 'kan-bepaling'. Indien het instellingen vrij staat om de regeling niet in te vullen, dan is de kans groot dat het aantal instellingen dat wel invulling geeft aan de regeling terugloopt. Gevolg is dat (nog) minder mbo-studenten in routes daadwerkelijk met vooropleidingseisen geconfronteerd worden en de regeling hoogstwaarschijnlijk ook in de toekomst geen effect zal hebben op uitval- en switchcijfers. Tevens blijft het dan zo dat studenten bij de ene hogeschool wel kunnen worden tegengehouden en bij de andere niet, wat zoals hogescholen en mbo-instellingen aangeven niet fair is ten opzichte van (individuele) studenten.

Een oplossing zou zijn dat gecommuniceerd wordt dat de regeling officieel geen kanbepaling betreft. Dan komt echter al gauw de volgende vraag om de hoek kijken: hoe dienen deficiëntieonderzoeken eruit te zien? Nu zijn hogescholen vrij om zelf invulling te geven. Deze tussenevaluatie laat zien dat mbo-instellingen en -studenten lastig de verschillen tussen hogescholen kunnen overzien. Voorbereiding op de deficiëntieonderzoeken is daardoor een verantwoordelijkheid voor de individuele student geworden. Wanneer bepaald zou worden dat instellingen allemaal dezelfde deficiëntieonderzoeken dienen te hanteren, kan dit worden tegengegaan. Het biedt echter geen oplossing voor de vraag: welke deficiëntieonderzoeken zijn geschikt? Met deze vraag komt namelijk de gehele discussie over de regeling (opnieuw) op gang. Want om te bepalen of een deficiëntieonderzoek geschikt is, dient duidelijk te zijn voor wie het onderzoek geldt. Zoals uit deze tussenevaluatie blijkt, bestaan er tegenstrijdige denkbeelden over het nut van deficiëntieonderzoeken voor mbo-studenten die niet-verwant doorstromen én de uitvoerbaarheid ervan. Tijdens het proces voorafgaand aan de regeling is men niet tot concrete handvaten gekomen en ook nadat de regeling in werking trad, is er discussie blijven ontstaan over het nut en noodzaak van deze aanpak. Er is dan ook geen aanleiding om te veronderstellen dat deze discussie op korte termijn beslecht kan worden.

Hetzelfde geldt voor het aantal routes waarop de regeling betrekking heeft. Het is immers mogelijk om het aantal routes waarvoor de regeling geldt uit te breiden, dan wel in te perken, dan wel te behouden. Zoals het voorbereidingsproces van de regeling laat zien is er veel discussie geweest over het bepalen van de routes en worden er nu in de praktijk nog steeds vraagtekens gezet bij het hoe en waarom van de gekozen zeven. Inperken of uitbreiden zal die discussie hoogstwaarschijnlijk nieuw leven inblazen.

Optie 3: Regeling met als doel: beter voorbereiden op het mbo en succesvol eerste jaar hbo doorkomen

De derde beleidsoptie is de regeling zo aan te passen dat de nadruk komt te liggen op een (nog) betere voorbereiding van mbo-studenten en het succesvol doorlopen van het eerste jaar op het hbo. De regeling dient hiervoor van karakter te veranderen. Nu leidt de regeling namelijk vooral tot de vraag: wat moet je als hogeschool doen om aan de regeling te voldoen? De vraag zou moeten worden: wat kunnen hogescholen én mbo-instellingen doen om mbo-studenten beter voor te bereiden en het eerste jaar succesvol door te laten komen?

Overleg tussen betrokken stakeholders zoals OCW, MBO Raad, Vereniging Hogescholen en studentvertegenwoordigers is nodig om de contouren voor zo'n aanpassing te schetsen. Een mogelijkheid is de regeling zo vorm te gegeven dat gezocht kan worden naar manieren om de doorstroom van mbo-studenten naar het hbo via de zeven routes daadwerkelijk te verbeteren. Bijvoorbeeld door (experimenteer)ruimte te creëren waarbinnen hogescholen, in samenwerking met mbo-instellingen, zoeken naar factoren die de doorstroom daadwerkelijk verbeteren.

Geef instellingen vervolgens op basis van gevonden verklaringen de mogelijkheid om nadere eisen te stellen. Stel daar gezamenlijke kaders voor op, zodat niet iedereen zelf het wiel uitvindt. Kijk over twee jaar tot welke resultaten dat leidt. Mogelijk zijn de stromen per instelling te klein. Een aanpak op sectorniveau zou dit oplossen net als samenwerking tussen hogescholen.

Een dergelijke aanpassing van de regeling maakt dat er wordt gewerkt aan de discussiepunten die al vanaf het begin spelen. De regeling blijft behapbaar en komt in lijn met de argumenten die de Minister had bij de eerste opzet. Nadeel van deze optie is dat het op korte termijn geen duidelijkheid biedt. Ook worden mogelijk de verschillen tussen mbo-studenten en havisten/vwo'ers wat betreft het toelatingsrecht groter.

Advies

Het advies dat op basis van deze tussenevaluatie gegeven kan worden is eenduidig. Betrokken stakeholders van mbo- en hbo-zijde zouden het gesprek aan moeten gaan over de hierboven beschreven drie beleidsopties. Gezien het feit dat met optie 2 naar alle waarschijnlijkheid de gewenste resultaten niet behaald worden, adviseren wij optie 1 dan wel optie 3.

Bijlage A Onderzoeksverantwoording

Begeleidingscommissie

Een woord van dank gaat uit naar de begeleidingscommissie bestaande uit vertegenwoordigers van de directie hoger onderwijs & studiefinanciering, de directie middelbaarberoepsonderwijs, de Vereniging Hogescholen, MBO Raad, ISO, JOB, LSVb, mbo- en hbo-instellingen. De interessante discussies hebben onze inzichten verrijkt.

De begeleidingscommissie is driemaal bijeen geweest. Een startbijeenkomst bij aanvang van het onderzoek, een bijeenkomst halverwege om de resultaten tot dan toe te bespreken en een afsluitende bijeenkomst om het concept eindrapport te bespreken.

Bij de startbijeenkomst is besloten om het onderzoek zo veel mogelijk aan te laten sluiten bij de praktijk en niet sec vast te houden aan het onderzoeksvoorstel. Zo is besloten de motie van Kuik c.s. mee te nemen en de focus te leggen op reconstructie van de beleidstheorie, interviews met instellingen en de data-analyse t/m oktober 2017. Het onderzoek onder studenten is later, apart, als aanvulling op het onderzoek toegekend.

Bij de bijeenkomst halverwege het onderzoek is besloten dat de begrote 20 interviews met hbo-instellingen opgedeeld zouden worden in 14 interviews met hbo-instellingen en 6 met mbo-instellingen.

Opzet en uitvoer onderzoek

1. Reconstructie beleidsreconstructie: interviews en documentanalyse.
   1.1. Er hebben gesprekken plaatsgevonden met vertegenwoordigers van de directie HO&S, Vereniging Hogescholen, MBO Raad, Lica, JOB en LSVb om in kaart te brengen hoe de regeling tot stand gekomen is en welke doelen er mee werden nagestreefd.
   1.2. Alle relevante (beleid)stukken over de regeling zijn bestudeerd.
2. Interviews mbo- en hbo-instellingen:
   2.1. Er zijn 20 interviews gehouden met instellingen: 14 hbo en 6 mbo. Voor deze interviews is een semigestructureerd vragenlijst opgesteld die met de opdrachtgever is besproken. Voorafgaand aan de interviews met hbo-instellingen is een websearch en oer-analyse uitgevoerd om in kaart te brengen hoe over de regeling wordt gecommuniceerd en of de regeling in de OER is opgenomen.
3. Studenten: er is een webenquête uitgezet onder meer dan 48.000 studenten die in aanraking kunnen zijn geweest met de regeling nadere vooropleidingseisen mbo-hbo. Dit zijn mbo-4 studenten uit de betreffende domeinen die vlak voor, in of na 2015/2016 hun mbo-diploma hebben gehaald. Deze studenten zijn aangeschreven via het panel van ResearchNed. De vragenlijst is van te voren getest via JOB. In totaal hebben 2911 studenten de vragenlijst ingevuld waarvan 2498 compleet.
4. Studentstromen: studentstromen van mbo naar hbo zijn in kaart gebracht op basis van BRON-data van DUO. Voor de definities is aangesloten bij die van Maatregelenmonitor 2017.

Bijlage B Uitkomsten mulitilevel analyse

	Exp(b)	Betr. interval (laag)	Betr. interval (hoog)	Significantie
Constante	0,43	0,35	0,54	0,00
cohort 13-14/14-15	*ref.*			
cohort 15-16/16-17	1,00	0,97	1,03	0,94
Vrouw	*ref.*			
Man	1,69	1,65	1,72	0,00
Autochtoon	*ref.*			
niet-westers allochtoon	1,62	1,58	1,66	0,00
westers allochtoon	1,35	1,29	1,40	0,00
sector economie	*ref.*			
sector techniek	0,70	0,69	0,72	0,00
sector gezondheid	0,63	0,62	0,65	0,00
toets - mbo route	1,27	0,78	2,09	0,33
toets - mbo geen route	0,96	0,61	1,52	0,86
toets – havo	0,95	0,60	1,49	0,81
skc - mbo route	1,59	0,92	2,74	0,10
skc - mbo geen route	1,13	0,68	1,89	0,64
skc – havo	0,99	0,59	1,65	0,97
geen - mbo route	1,67	1,53	1,82	0,00
geen - mbo geen route	1,12	1,08	1,16	0,00
geen – havo	*ref.*			
toets - mbo route * cohort1516	0,92	0,64	1,32	0,65
toets - mbo geen route * cohort1516	0,89	0,81	0,97	0,01
toets - havo * cohort1516	0,98	0,92	1,05	0,54
skc - mbo route * cohort1516	0,95	0,71	1,26	0,71
skc - mbo geen route * cohort1516	0,86	0,79	0,94	0,00
skc - havo * cohort1516	0,97	0,91	1,03	0,33
geen - mbo route * cohort1516	0,92	0,81	1,04	0,18
geen - mbo geen route * cohort1516	0,88	0,83	0,92	0,00